

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
Socialinių Mokslų Fakultetas
Bendrosios psichologijos katedra

Timas Petraitis

LIETIMO VENGIMAS LIETUVIŲ IR ŠVEDŲ STUDENTŲ
GRUPĖSE

Psichologijos bakalauro darbas

Vadovas: dr. A. Valantinas

Apginta:

KAUNAS 2004

Turinys

1. Įvadas.....	3
2. Pagrindinių sąvokų apibūdinimas	4
3. Literatūros apžvalga.....	5
3.1 Lietimo įtaka žmogui.....	5
3.2 Kultūros įtaka lietimui.....	12
3.3 Literatūros apžvalgos apibendrinimas.....	17
4. Tyrimo aprašymas.....	20
4.1 Darbo tikslas, uždaviniai, hipotezės.....	20
4.2 Tiriamieji, tyrimo metodikos, procedūra.....	21
5. Rezultatai.....	25
5.1 Lietimo vengimo klausimyno patikimumo analizė.....	25
5.2 Lietimo vengimo klausimyno validumo analizė.....	27
5.3 Hipotezių patikrinimas.....	29
6. Rezultatų apibendrinimas.....	35
7. Išvados.....	40
8. Literatūros sąrašas.....	42
9. Santrauka.....	45
10. Summary.....	46
11. Priedai.....	47

1. Įvadas

Lietimas – vienas svarbiausių žmogaus pojūčių. Lietimas nėra vien sensorinio manipuliavimo priemonė, tačiau ir bendravimo būdas. Ilgą laiką nesulaukęs mokslininkų dėmesio, XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje lietimas kaip bendravimo būdas yra vis plačiau tyrinėjamas ir analizuojamas. Mokslininkus domina tai, kaip dažnai žmonės liečia vienas kitą, kokiose situacijose tai daro, ar turi įtakos lietimui lyčių, kultūriniai skirtumai ir dar daugelis kitų klausimų.

Jau pirmuosiuose darbuose lietimio tema buvo atrasta, kad kai kurie žmonės dažniau bendrauja lietimio pagalba nei kiti (Jourard, 1966; Jourard, Rubin 1968). Lietimio vengimas kaip žmogaus savybė, pasireiškianti neverbaliniame bendravime, pristatyta 1978 m. Andersen ir Leibowitz tyrime. Lietimio vengimas apibūdinamas kaip žmogaus požiūris į lietimąsi. Tai daugialypis fenomenas, nes jis varijuoja pagal tai, ar žmogus yra liečiamas/liečia pats bei kokios lyties asmenys liečiasi. Be to, lietimio vengimu yra apibrėžiamas žmogaus nenoras liesti ir būti liečiamam. Lietimio vengimas – tai žmogaus polinkis vengti lietimio. Andersen ir Leibowitz (1978) darbas turi ypatingą reikšmę, nes jame buvo pagrįsta hipotezė, kad lietimio vengimą galima išmatuoti klausimynais.

Šiame darbe bus lyginami lietuvių bei švedų studentų lietimio vengimo ypatumai. Naudotas Sandberg, Ozolins klausimynas lietimio vengimui tirti bei šiuo klausimynu surinkti švedų studentų duomenys buvo gauti glaudaus bendradarbiavimo su Švedijos Vaxjo Universitetu dėka. Darbe taip pat bus ieškoma ryšių tarp lietuvių studentų lietimio vengimo bei Bartholomew, Horowitz (1991) išskirtų prisirišimo tipų, savigarbos ir kitų kintamųjų. Svarbiausi šio darbo rezultatai bus išversti į anglų kalbą bei kartu su darbo statistiniais duomenimis išsiųsti į Vaxjo universitetą, užtikrinant tolimesnį šios temos nagrinėjimą ir tarpuniversitetinį bendradarbiavimą.

2. Pagrindinių sąvokų apibūdinimas

Neverbalinis bendravimas – nežodinių elementų (pvz. mimikos, gestų) naudojimas bendraujant (Augis, 1993).

Lietimo vengimas – santykinai pastovi žmogaus savybė, nurodanti polinkį vengti lietimo (Andersen, Leibowitz, 1978).

Prisirišimo tipas – pirminis motinos ir vaiko emocinis ryšys, kuris vėliau internalizuojamas ir pasireiškia santykiuose su kitais žmonėmis (Bartholomew, Horowitz, 1991).

Savigarba – žmogaus savęs suvokimas kaip kompetentingo įveikti gyvenimo iššūkius bei galinčio patirti laimę (Branden, 1994).

Kultūra – specifinis, išimtinis žmonių veiklos produktas, kuris yra kuriamas ir išlaikomas bendravimo pagalba (Andrijauskas, 2003).

3. Literatūros apžvalga

3.1 Lietimo įtaka žmogui

Prisiliesti prie žmogaus galima įvairiai. Vienoks yra mylimojo prisilietimas, kitoks – kovojančio boksininko. Pirmasis greičiausiai sukeltų malonius išgyvenimus bei teigiamas emocijas, tuo tarpu antrąjį prisilietimą priimtumėm kaip neigiamą ir šiurkštą. Heslin ir Alper (pagal Adler, Towne, 1990) išskyrė šešis pranešimų tipus, kuriuos patiriame per prisilietimą:

1. funkcinis/profesinis (plaukų kirpimas, dantų apžiūra),
2. socialus/mandagus (rankos paspaudimas),
3. draugiškas/šiltas (patapšnojimas per petį),
4. meilus/intymus (glostymas, apkabinimai),
5. seksualus (bučiniai),
6. agresyvus (smūgis, stumtelėjimas).

Kai kurie tyrinėtojai dar išskiria ir terapinio pobūdžio prisilietimą, kuris aptinkamas gydytojo – paciento santykiuose (Fanslow, 1990).

Didžiausia lietimio įtaka žmogui stebima ankstyvojoje vaikystėje. Vėliau ji kiek sumažėja, tačiau išlieka reikšminga visą tolesnį gyvenimą. Tai patvirtina ir tyrimai, kuriuose rastas teigiamas lietimio vengimo ryšys su amžiumi, t.y., didėjant amžiui, didėja lietimio vengimas (Andersen, Leibowitz, 1978). Montagu (1971) teigia, kad nuo gimimo iki paauglystės pojūčiai pagal svarbą išsidėsto atitinkamai: 1) lietimasis, 2) klausa, 3) rega. Pasiekus paauglystę, jie pasikeičia: 1) rega, 2) klausa, 3) lietimasis. Taigi, daug svarbiau, kad vaikas patirtų daugiau taktilinių ir garsinių stimulų nei regimųjų. Lietimasis yra svarbiausias būdas, kuriuo motina gali perduoti savo meilę ir šilumą kūdikiui. Tas pats autorius teigia (1971), kad smegenų žievės sritis, atsakinga už informaciją, susijusią su lietimiu, yra neproporcingai didelė.

Žymus lietimio trūkumas ankstyvojoje vaikystėje gali būti net mirties priežastimi. XIX a. pabaigoje ir XX a. pradžioje kiekvienais metais didelis procentas vaikų pirmaisiais savo gyvenimo metais mirdavo nuo tada dar nežinomos ligos, pavadintos *marasmus* (gr. išsekimas, nusilpimas). Kai kuriose našlaičių prieglaudose mirštančiųjų vaikų skaičius siekdavo 100%. Mirtis vaikus ištikdavo net ir pačiose geriausiose

ligoninėse, namuose bei kitose institucijose. Tyrinėtojai atskleidė, kad pagrindinė tokių mirčių priežastis buvo nepakankamas lietimų kiekis. Būtent šių žinių dėka pradėta kūdikius ligoninėse imti ant rankų ir panešioti. Vienoje iš tokių to meto ligoninių, kurioje pradėti dažniau liesti kūdikiai, jų mirtingumo procentas sumažėjo nuo 30-35% iki 10% (Bakwin, pagal Adler, Towne, 1990). Panašius statistinius duomenis pateikė ir Spitz (pagal Jones, Brown, 1996). Jo teigimu tie kūdikiai, kurie išgyvendavo neliečiami, turėdavo daugiau fiziologinių bei psichologinių problemų vėlesniuose gyvenimo etapuose.

Lietimo fundamentalią reikšmę įrodė Harlow (pagal Eysenck, 2002) eksperimentas su beždžionių jaunikliais. Šio eksperimento metu buvo paruošti du motinų modeliai, kuriuos galėjo rinkti jauniklis. Abu jie buvo pagaminti iš metalinių strypų. Vienas turėjo pritvirtintą buteliuką pieno, o kitas buvo padengtas medžiaga. Eksperimento metu buvo tiriama, kuri mama beždžionių jaunikliui bus priimtinesnė, t.y., su kuria jis praleis daugiau laiko. Beždžionių jaunikliai didžiąją laiko dalį praleisdavo su medžiagine mama ir su ja išsiskirdavo tik tada, kai norėdavo pasimaitinti. Harlow apibendrino, kad poreikis prisiliesti beždžionių jaunikliui yra svarbesnis už poreikį gauti maisto. Panašaus pobūdžio tyrimai yra etiškai draudžiami su žmonių naujagimiais, todėl negalime tiesiogiai teigti, jog ir žmogus sureaguotų taip pat tokiomis aplinkybėmis. Eysenck (2002) teigimu, tokio pobūdžio tyrimai patvirtina akivaizdžią lietimų svarbą ir žmogui.

Prisilietimų trūkumas yra vienas pagrindinių socialinio susvetimėjimo, psichopatijos, žiaurumo bei agresijos, o taip pat narkotikų ir alkoholio vartojimo faktorių, teigia Prescott (pagal Field, 1999). Montagu (pagal Adler, Towne, 1990) pateikia įrodymų, kad alergija, egzema ir kai kurios kitos odos ligos iš dalies yra sukeltos lietimų trūkumo ankstyvoje vaikystėje. Jis taip pat cituoja atvejus, kai žmonės kenčiantys nuo astmos ar net šizofrenijos buvo išgydyti intensyviu lietimų. Šis tyrinėtojas teigia, kad fizinis kontaktas yra pagrindinis būdas motinai išreikšti savo meilę bei šilumą naujagimiui.

Yarrow (pagal Adler, Towne, 1990) nustatė, kad kūdikių, kurie sulaukdavo daugiau fizinio kontakto iš savo motinų, intelekto koeficientas buvo didesnis nei tų, kurie sulaukdavo mažiau prisilietimų. Prisilietimų stoka jis aiškino, kodėl įvairiose įstaigose,

kur vaikai auga be tėvų (pvz. vaikų namuose), vaikų IQ žemesnis negu vaikų, augusių šeimose.

Ainsworth (pagal Eysenck, 2002) tyrė vaikus nuo gimimo iki pirmųjų metų. Tų motinų, kurios tuoj pat atsiliepdavo į vaiko verkimą ir dažniau jį liesdavo, vaikai buvo nepriklausomi ir linkę bendradarbiauti. Motinų, kurios elgdavosi nepastoviai, vaikai metų pabaigoje dažniau nerimaudavo. Galiausiai, tų motinų, kurios nebuvo linkusios liesti savo augintinių, vaikai buvo prieštaraujantys ir nelinkę bendradarbiauti. Pratęsęs šį tyrimą, Bigger (pagal Jones, Brown, 1996) parodė, kad net sulaukę šešerių metų tie vaikai, kurių motinos vengdavo juos liesti, tebesielgė priešišškai. Tokio pobūdžio tyrimai įrodo akivaizdžią lietimą reikšmę ne tik fiziniam vaiko vystymuisi, tačiau ir psichologinei bei socialinei raidai.

Apibendrinant, galima teigti, kad lietimasis yra vienas esminių žmogaus poreikių. Jo svarba didžiausia ankstyvojoje vaikystėje, kada lietimą pojūčiai išsivysto pirmiau kitų. Fizinio kontakto trūkumas gali būti įvairių ligų, vystymosi sunkumų priežastimi ar net lemti mirtį.

Gyvūnų lietimą įtaka žmogui

Gan žymią įtaką žmogaus gerovei daro gyvūnų lietimasis. Yra atlikta keletas tyrimų šioje srityje parodančių ir pagrindžiančių gyvūnų teikiamą naudą. Tyrimai parodė, kad paprasčiausiai būnant su gyvūnu ar glostant jį, sumažėja kraujospūdis (Friedmann su bendr., 1983). Be to, įrodyta, kad šunų laikymas statistiškai patikimai pagerino pasveikimą po miokardo infarkto (Friedmann, Thomas, 1995). Katcher (1981) atrado, kad nors šiaip vyrai liečiasi prie kitų žmonių rečiau nei moterys, tačiau veterinarijos laukimo kambariame skirtumų tarp lyčių nestebima. Taigi, galima teigti, kad gyvūnai esti tinkami ir saugūs lietimui objektai, o tai leidžia tiek moterims, tiek vyrams išreikšti ir priimti meilės-prisirišimo jausmus netgi viešai.

Corson, Corson (pagal Montagu, 1971, p. 278), dirbdami psichiatrinėje ligoninėje, pacientams, kuriems neveikė tradicinės terapijos rūšys, pasiūlė prižiūrėti šunis. Tai daryti atsisakė tik trys iš penkiasdešimties pacientų. Ilgainiui pastebėtas žymus pagerėjimas socialumo linkme, vienas vyras, iki tol nešnekėjęs 26 metus, prabilo. Tokios terapijos su

gyvūnais sėkmė greičiausiai priklauso nuo pačių gyvūnų, nes jie sugeba pasiūlyti besąlyginę priėmimą ir taktilinę stimuliaciją be kritikavimo ir atstūmimo, būdingo žmonėms.

Montagu (1971) teigia, kad naminio gyvūno laikymas padeda susidaryti palankesnę nuostatą į lietimąsi apskritai. Be to, asmuo, besirūpinantis naminiu gyvūnu, tampa atsakingesnis ir yra linkęs daugiau bendrauti su kitais žmonėmis.

Ryšys tarp gyvūnų ir žmonių lietimo iki šiol buvo mažai nagrinėtas. Šiame darbe bandysime panagrinėti, ar toks ryšys yra. Apžvelgus literatūrą aiškėja, kad tarp gyvūnų bei žmonių lietimo vengimo turėtų būti teigiamas ryšys. Tai kyla iš bendros polinkio vengti lietimo apskritai. Kraštutiniais atvejais tai gali pasireikšti somatiniais sutrikimais (pvz., alergija) ar fobijomis (pvz., mikroorganizmų baimė) (Sandberg, Ozolins).

Lietimo vengimo sąsajos su asmenybės savybėmis

Kaip jau minėta anksčiau, lietimo svarba ypač ryški vaikystėje, tačiau poreikis liesti ir būti liečiamam išlieka viso gyvenimo metu. Jau 1960 m. Laing (pagal Jourard, 1968) teigė, kad modernus žmogus gyvena “išsikūnijęs”. Jis gali bendrauti su kitais žmonėmis neatskleisdamas savo kūno, pavyzdžiui, kalbėtis telefonu. Ši tendencija ypač stiprėja šių laikų pasaulyje. Vis labiau išgalint modernioms technologijoms, daugėjant įvairių bendravimo priemonių, pats bendravimas tampa vis mažiau priklausomas nuo kūno. Mobilieji telefonai, interneto ryšys, virtualūs pokalbių kanalai, distancinis mokymas ir kitos bendravimo priemonės suaktyvina tik regą ir klausą, nes svarbiu tampa tekstas ir žodis. Taktilinis bendravimas praranda savo svarbą. Lowen (pagal Montagu, 1971) teigia, kad taktilinis bendravimas nuo pat vaikystės padeda formuoti asmens tapatybei. Nepakankamas kiekis prisilietimų gali sąlygoti skirtumus tarp savo kūno ir ego vaizdo suvokimų. Šis skirtumas yra viena iš šizoidinės asmenybės savybių. Šiais laikais virtualios erdvės implikuojamas kūno išnykimas taip pat kelia grėsmę galimam asmenybės tapatumo praradimui. Yra gan vaizdus palyginimas, kad paliesdami kitą žmogų, mes tarsi pavadiname jį vardu, tuo pačiu patvirtindami jo tapatumą. Taigi, lietimas turi teigiamą įtaką žmogaus tapatumo formavimuisi.

Buvo atlikta keletas tyrimų, kuriuose buvo ieškoma savybių, būdingų lietimo vengiantiems žmonėms. Tyrimai parodė, kad žmonės, kurie mėgsta save išreikšti per lietimą, yra dominuojantys, entuziastingi, išradingi, turintys silpną super-ego, nekonformistiški bei jaučiantys mažiau vidinės įtampos nei kiti žmonės (Deethard, Hines, 1983). Vengiantys lietimą žmonės apibūdinami kaip nešnekūs, uždari, bijantys bendrauti bei mažiau save gerbiantys (Andersen, Andersen, Lustig, 1987). Buvo atrastas teigiamas ryšys tarp lietimą vengimo ir vengimo bendrauti apskritai (Andersen, Leibowitz, 1978). Major ir Heslin (1982) parodė, kad linkę liesti individai yra aukštesni pagal statusą, labiau užsispyrę bei palaikantys šiltus tarpusavio santykius. Stemberge (1973, pagal Deethardt, Hines, 1983) tyrimas parodė, kad dažniau liečiantys individai turėjo mažesnę nerimo lygį ir stiprų ego.

Lietimo vengimo ir savigarbos ryšys išlieka prieštaringas. Silverman, Pressman ir Bartell (1973, pagal Fromme su bendr., 1986) rado neigiamą ryšį tarp lietimą vengimo ir savigarbos (didėjant lietimą vengimui, savigarba mažėja). Andersen ir Leibowitz (1978) nerado reikšmingo ryšio tarp lietimą vengimo ir savigarbos. Vėlesniame tyrime Andersen, Andersen ir Lustig (1987) rado nedidelį, tačiau statistiškai reikšmingą neigiamą ryšį tarp savigarbos ir priešingos lyties lietimą vengimo. Taigi, yra tendencija manyti, kad liesti vengiantis individas turi mažesnę savigarbos lygį, tačiau ši tendencija reikalauja tolesnio patikrinimo.

Apibendrinant, šiandieniniame pasaulyje vis labiau įsigali modernios technologijos, suaktyvinančios tik regos ir klausos pojūčius. Sumažėjusi taktilinio bendravimo svarba gali įtakoti dalinį asmens tapatumo praradimą. Atlikti tyrimai išskyrė kelias lietimą vengiančiam žmogui būdingas savybes. Greičiausiai jis būtų nekalbus, turėtų aukštesnę nerimo lygį, mažesnę savigarbą bei labiau nei kiti vengtų bendrauti apskritai.

Prisirišimo teorija ir fizinis kontaktas

Daugelis lietimą nagrinėjusių tyrinėtojų ignoruodavo galimas šio reiškinio sąsajas su prisirišimo teorija (Sandberg, Ozolins). Deethard ir Hines (1983) buvo vieni iš

nedaugelio teigusių, kad mažai tėvų liestas vaikas ir vėliau bus linkęs vengti lietimo ir su aplinkiniais.

Prisirišimo teorijos pradininku sutartinai laikomas Bowlby (pagal Eysenck, 2002). Jo teigimu tam, kad vaikas galėtų sėkmingai augti ir vystytis, 1-3 jo gyvenimo metais yra ypač svarbus šiltas, intymus ir nuolatinis ryšys su motina. Bowlby greičiausiai paveikė Lorenz gyvūnų psichologijos idėjos. Kurdamas etiologinę teoriją, Lorenz (pagal Eysenck, 2002) atrado imprintingo reiškinį. Imprintingo dėka ką tik gimusios antys, pamačiusios pirmą judantį objektą, pradeda laikyti jį savo motina. Imprintingo reiškinys yra vienkryptis ir negrįžtamas. Bowlby taip pat manė, kad, nesukūręs tinkamo ryšio su motina, individas nesugebės efektyviai socialiai funkcionuoti ateityje. Šis teiginys sulaukė kritikos ir priešingų įrodymų: Koluchova bei Curtiss (abu pagal Eysenck, 2002) aprašė ypač apleistai augintų vaikų atvejus, kurie, vėliau gaudami pakankamai dėmesio ir apmokymų, sugebėjo išmokyti socialiai elgtis bei funkcionuoti kaip sėkmingai prisirišę individai.

Rutter (pagal Eysenck, 2002) išskyrė du skirtingus galimo nesėkmingo prisirišimo tipus: *visiškas prisirišimo nebuvimas* (vaikas iš viso nebuvo užmezgęs ryšio su motina) ir *dalinis prisirišimo nebuvimas* (vaikas buvo užmezgęs ryšį su motina, tačiau jis nutrūko). Interpretuodamas tuos pačius Bowlby duomenis, jis parodė, kad visiškas prisirišimo nebuvimas sąlygoja daug sunkesnius ir ilgiau besitęsiančius pažeidimus vaiko vystymesi. Jis teigia, kad visiškas prisirišimo nebuvimas veda į pradinę - nesavarankiškumo fazę. Ši fazė stebimas priklausomas elgesys bei perdėtas dėmesio siekimas. Tokią asmenybę jis apibūdina kaip neturinčią kaltės jausmo, nesugebančią paklusti taisyklėms bei nemokančią užmegzti ilgalaikių draugiškų santykių.

Sukurdamas tam tikrą prisirišimo santykį su motina, vaikas jį internalizuoja ir perkelia į kitus santykius su aplinkiniais. Paprastai pasakius, jei vaikas teigiamai suvokia motiną, jis teigiamai suvokia ir aplinkinius. Be to, jei vaikas sulaukia teigiamo grįžtamojo ryšio į save, tai jis ir pats save pradeda suvokti teigiamai.

Pagal Bowlby teoriją tyrinėtojai bandė išskirti galimus prisirišimo tipus. Bell (pagal Eysenck, 2002) išskyrė tris tipus: saugų, nerimaujantį-atsparų ir vengiantį. Tirdamas, kaip 12 mėnesių vaikai reaguoja į netikėtą motinos išėjimą iš kambario bei jos grįžimą, Bell (pagal Eysenck, 2002) nustatė, kad:

1. saugaus prisirišimo tipo vaikai reaguoja su nerimu į motinos išėjimą, tačiau jai sugrįžus nedelsdami siekia fizinio kontakto su ja;
2. nerimaujančio-atsparaus prisirišimo tipo vaikai jaučiasi nesaugūs motinai išėjus bei priešinasi fiziniam kontaktui jai sugrįžus;
3. vengiančio prisirišimo tipo vaikai nejaučia nerimo motinai išėjus, tačiau vengia fizinio kontakto jai grįžus.

Labiausiai atitinkantis Bowlby teoriją prisirišimo tipų išskyrimas yra Bartholomew ir Horowitz darbe (1991). Jie nagrinėjo kaip prisirišimo tipai pasireiškia pas suaugusius žmones. Pritaikydami Bowlby idėją, kad sėkmingai prisirišęs prie motinos ir internalizavęs šį ryšį individas, turėtų suvokti savo asmenį teigiamai bei teigiamai reaguoti į aplinkinius, jie išskiria keturis galimus prisirišimo tipus. Pačiame Bowlby teiginyje yra implikuota dviguba dichotomija: individas gali suvokti teigiamai/neigiamai pats save bei teigiamai/neigiamai suvokti aplinkinius. Turėdamas neigiamą savęs vaizdą, asmuo bus linkęs priklausyti nuo kitų, o turėdamas neigiamą aplinkinių vaizdą, jis bus linkęs jų vengti. Pagal visas šias implikacijas Bartholomew ir Horowitz išskyrė šiuos prisirišimo tipus (žr. 1 pav.). *Saugus* tipas turi teigiamą savigarbos jausmą, yra palankus ir jautrus aplinkiniams. *Susirūpinęs* tipas turi neigiamą savigarbos jausmą, tačiau teigiamai žiūri į aplinkinius. *Atmetantis* tipas pasižymi teigiama savigarba, tačiau atmetančiai žiūri į aplinką. Toks žmogus vengia artimo bendravimo ir stengiasi išlaikyti nepriklausomybės bei nepažeidžiamumo pojūtį. Galiausiai, *bijantis* tipas apibūdinamas kaip turintis neigiamą savigarbos jausmą ir vertinantis aplinkinius neigiamai. Tokiam tipui priklausantis žmogus bus linkęs pirmas nutraukti santykius, kad nebūtų paliktas pats.

Išskyrę šiuos tipus, Bartholomew ir Horowitz sudarė paprastą anketą, kuri padeda nustatyti, kokiam tipui priklauso individas. Ši anketa bus panaudota ir šiame darbe.

Galimi įvairūs deriniai tarp šių tipų. *Susirūpinęs* ir *bijantis* tipai siejasi neigiamu savęs vaizdu (savigarba), o *bijantis* ir *atmetantis* tipai siejasi neigiamu kitų vaizdu. Pastarieji tipai turėtų būti labiau linkę vengti ir lietimosi su aplinkiniais. Tokią hipotezę patvirtino Brenann su bendr. (1998, pagal Sandberg, Ozolins) bei Sandberg, Ozolins lietim vengimo tyrimai. Pastarieji tyrinėtojai Bartholomew ir Horowitz anketa surinktais duomenimis tikrino savo tyrimo metodikos konstrukcinį validumą.

SAVĖS VAIZDAS
(Priklausomybė nuo žmonių)

Teigiamas **Neigiamas**
(Maža priklausomybė) (Didelė priklausomybė)

<p>Teigiamas (Mažas vengimas)</p> <p>KITO VAIZDAS (Žmonių vengimas)</p> <p>Neigiamas (Didelis vengimas)</p>	<p>SAUGUS</p> <p>Autonomiškas ir priimantis intymumą</p>	<p>SUSIRŪPINĖS</p> <p>Susirūpinęs santykiais</p>
	<p>ATMETANTIS</p> <p>Atmetantis intymumą ir besipriešinantis priklausomumui</p>	<p>BIJANTIS</p> <p>Bijantis intymumo ir vengiantis socialumo</p>

1 paveikslas. Bartholomew ir Horowitz (1991) išskirti keturi prisirišimo tipai.

3.2 Kultūros įtaka lietimui vengimui

Andrijausko (2003, p. 26) teigimu, XX a. kultūrologinėse koncepcijose yra daugybė skirtingų kultūros sampratų, kuriose priklausomai nuo metodologinių pozicijų ar konkrečiame kultūrologiniame kontekste gvildenamų klausimų, yra sureikšminama vienas ar keli šio daugialypio reiškimo požymiai. Be to, dabartinėje kultūrologijoje išigali naujas kultūros suvokimas, kad nėra ir negali būti vieno teisingo kultūros apibrėžimo, nes šios sąvokos prasmė priklauso nuo konkretaus mokslininko požiūrio ir pradinių tyrinėtojo pozicijų, tikslų (Andrijauskas, 2003, p. 27). Esminis beveik visose kultūros apibrėžimuose randamas panašumas yra tai, kad “kultūra yra specifinis, išimtinis *žmonių veiklos* produktas” (Kroeber, 1948, pagal Andrijauskas, 2003, p. 24). Kultūra yra tai, kas sukurta žmogaus, antgamtiška savo prigimtyje. Kultūra apima tiek materialųjį, tiek dvasinį žmogaus veiklos aspektą. Dar vienas svarbus kultūros požymis yra tai, kad

kultūra nėra paveldima, o perprantama gyvenant visuomeninį gyvenimą, mokantis, auklėjant (Andrijauskas, 2003, p. 24).

Kultūra yra vienas labiausiai žmonių bendravimą įtakojančių komponentų. Kai kurių teoretikų teigimu, kultūra ir bendravimas yra neatskiriami, nes kultūra yra kuriama ir išmokstama tik žmonių bendravimo pagalba (Andersen, 1988; Hall, 1965, p. 93). Hall (1984, pagal Andersen, 1988) teigimu, kultūra yra labiau neverbalinis fenomenas nei verbalinis. Daugelis kultūros aspektų yra išmokstami per stebėjimą ir imitavimą nei per žodinius pamokymus. Kultūra yra perduodama netiesiogiai, dažniausiai to net neįsisąmoninant bei dažniausiai neverbaliniais būdais.

Neverbalinis bendravimas yra subtilus, daugialypis ir dažnai spontaniškas procesas (Andersen, 1988). Bendraudami be žodžių, dažnai net neįsisąmoniname to, kaip bendraujame. Vadinas, labai sunku apčiuopti ir įtaką, kurią daro kultūra mūsų neverbaliniam elgesiui. Be to, aiškiai nesuvokdami savo kultūriškai įtakoto neverbalinio bendravimo, dar sunkiau tai galime padaryti kitos kultūros atžvilgiu.

Pirmasis detaliai aprašęs kultūrinius ir etninius skirtumus lietimui bei tarpasmeninės distancijos srityse buvo jau minėtas Hall (1965, 1969). Savo darbuose jis lygino vokiečių, anglų, prancūzų, japonų bei arabų kultūras. Yra plačiai žinoma ir jo išskirta aukšto bei žemo kontakto lygio kultūrų dichotomija. Ji išskirta pagal tai, kaip arti tų kultūrų žmonės stovi, bendraudami vienas su kitu, bei kaip dažnai liečia vienas kitą. Aukšto kontakto lygio kultūrų žmonės stovi arti bei *dažnai liečia* pašnekovą, tuo tarpu žemo kontakto lygio kultūrų žmonės stovi atokiai ir *liečia pašnekovą retai*. Patterson (1983, pagal Andersen, 1988) teigimu, aukšto kontakto lygio kultūrų atstovai stovi arčiau vienas kito tam, kad būtų patogiau surinkti taktilinę bei uoslės informaciją apie kitą žmogų.

Apibendrinęs daugelio tyrėjų pateiktus duomenis, Andersen (1988) pateikia šalis bei etnines grupes suskirstytas pagal Hall dichotomiją.

Aukšto kontakto lygio kultūros - tai daugelis arabų valstybių; Viduržemio jūros baseino valstybės, įskaitant Prancūziją, Graikiją ir Italiją; žydų kultūra tiek Europoje, tiek Artimuosiuose Rytuose; daugelis Rytų Europos valstybių bei Rusija; indoneziečiai bei ispanai.

Žemo kontakto lygio kultūroms priklauso didžioji Šiaurės Europos dalis, įskaitant Skandinaviją, Vokietiją ir Angliją; anglosaksai (pirminė Jungtinių Amerikos Valstijų kultūra); Japonija.

Australai atstovauja šių dviejų išskirtų polių vidurį – vidutinio lietimosi kultūrą.

Ši Hall valstybių skirstymą į aukšto-žemo kontakto lygio kultūras iš dalies patvirtina ir atlikti tyrimai. Remland su kolegomis (1995) tyrė graikų, italų, škotų, airių, danų bei prancūzų lietimąsi. Gauti rezultatai parodė, kad graikai ir italai bendraudami lietėsi dažniau nei anglai, prancūzai bei danai. Prieštaringus duomenis gavo McDaniel, Andersen (1998). Tirdami, kaip žmonės atsisveikina viename iš JAV oro uostų, jie suskirstė tiriamuosius į penkias grupes: šiaurės bei pietų azijiečius, Karibų-Lotynų valstybių gyventojus, šiaurės Europos gyventojus bei amerikiečius. Mažiausiai lietimui buvo užfiksuota šiaurės Azijos gyventojų tarpe, kai kitų keturių grupių lietimui dažnumas tarpusavyje reikšmingai nesiskyrė. Daugiausiai lietimui pademonstravo amerikiečiai bei šiaurės Europos gyventojai. McDaniel, Andersen (1998) teigia, jog tokie duomenys verčia suabejoti Hall skirstymu ir būtent Amerikos bei šiaurinės Europos dalies priskyrimui prie mažo kontakto lygio kultūrų. DiBiase ir Gunnoe (2004) lygino amerikiečių, čekų bei italų lietimąsi. Italai lietėsi daugiausiai, mažiau už juos lietėsi čekai, o amerikiečiai lietėsi mažiausiai. Šis tyrimas buvo pirmasis, kuriame tirta Čekijos valstybė lietimui vengimo aspektu.

Panašų kultūrų skirstymą tik pagal neverbalinio intymumo lygius pateikia ir Hecht su kolegomis (1989, pagal Guerrero, Andersen, 1991). Aukšto intymumo lygio kultūros yra išsidėsčiusios Pietų Amerikoje, pietų ir rytų Europoje ir Viduriniuosiuose Rytuose. Žemo intymumo, tuo pačiu ir kontakto lygio, kultūros yra Azijoje, taip pat Šiaurės Amerika bei šiaurės Europos kultūros.

Kadangi iki šiol nebuvo atlikta panašaus pobūdžio tyrimų Lietuvoje, todėl nėra aišku, kuriam kultūrų tipui ji priklauso. Lietuvos kaip ir kitų Baltijos valstybių Hall (1969) klasifikacijoje ir negalėjo būti, nes tada, kai buvo pateikti šie duomenys, Lietuva dar nebuvo atkūrusi savo nepriklausomybės.

Andersen (1988) yra linkęs tokį kultūrinį skirtingumą aiškinti klimato įtaka. Jo teigimu vėsesnio klimato įtakoje esančios kultūros yra labiau orientuotos į tikslą, tuo tarpu šiltesnio – į tarpasmeninius santykius. Andersen su kolegomis atliktas tyrimas JAV

universitetuose (1987) rado reikšmingą teigiamą ryšį tarp lietimo vengimo bei universiteto geografinės platumos. Taigi, šiltesnėse pagal platumą vietovėse studentai palankiau žiūri į lietimą nei vėsesnių vietovių studentai.

Dar vienas reikšmingas kultūrinis ypatumas, taip pat žymiai įtakojantis neverbalinį bendravimą, yra individualizmas (Andersen, 1988). Pagal 1982 m. Hofstede (pagal Andersen, 1988) atliktą tyrimą, devynios individualistiškiausios šalys yra (pradedant nuo individualistiškiausios): JAV, Australija, Didžioji Britanija, Kanada, Olandija, Naujoji Zelandija, Italija, Belgija, Danija. Tuo tarpu labiausiai į kolektyvizmą linkusios šalys yra šios: Venesuela, Kolumbija, Pakistanas, Peru, Taivanas, Tailandas, Singapūras, Čilė ir Honk Kongas.

Individualistinėse kultūrose gyvenantiems žmonėms yra būdingas susvetimėjimas, vienišumas ir savanaudiškumas. Šių kultūrų žmonės laikosi didesnės distancijos bendraudami. Tačiau tyrimai rodo, kad individualistinių kultūrų žmonėms yra būdingas didesnis noras užmegzti ryšius su kitais žmonėmis, kuris pasireiškia flirtu, dažnesnėmis šypsenomis, trumpais pokalbiais. Hofstede (1982, pagal Andersen, 1988) teigia, jog kolektyvistinių kultūrų žmonės jau gimsta į struktūruotą socialinių ryšių tinklą ir jiems nebereikia dėti pastangų tų ryšių užmezgimui. Pastarųjų kultūrų žmonių socialiniai ryšiai yra nulemti a priori, todėl jiems nebereikia dėti daug pastangų, kad juos sukurti. Tuo tarpu individualistinėse kultūrose daugelis ryšių nėra socialiai determinuoti, todėl individui reikia juos užmegzti pačiam. Nepaisant to, kad individualistinių kultūrų atstovai yra aktyvesni ryšių su kitais žmonėmis užmezgime, o tai gali sąlygoti aukštesnį neverbalinio bendravimo lygį, patys ryšiai yra trumpalaikiai ir atsitiktiniai.

Kolektyvistinės kultūros pasižymi tuo, kad siekia harmonijos tarp gamtos ir žmogaus. Distancija tarp žmonių tokiose kultūrose yra daug mažesnė, aukštesnis suderintumo tarp žmonių lygis (pvz., valgoma kartu). Lomax (1968, pagal Andersen, 1988) pastebėjo, kad dainų ir šokių stiliai siejasi su šalies kolektyvizmo lygiu. Kuo kolektyviškesnė šalis, tuo jos žmonių dainose ir šokuose daugiau suderintumo, sinchroniškumo. Andersen (1988) daro išvadą, kad nenuostabu, jog roko kultūra, pabrėžianti individualias vertybes, išsivystė tokios individualistinėse šalyse kaip JAV ar D. Britanija.

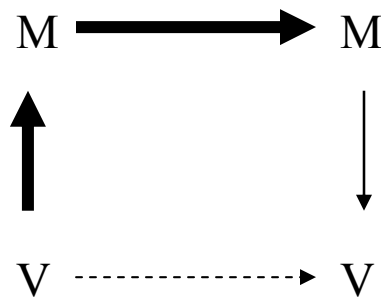
Šiame darbe bus lyginamos Lietuvos ir Švedijos kultūros. Ši palyginimą įgyvendinti tapo įmanoma, gavus Švedijos Vaxjo universiteto studentų duomenis, surinktus Sandberg, Ozolins lietimio vengimo klausimynu. Kalbant apie šių dviejų kultūrų panašumus ir skirtumus, verta paminėti, jog Švedija yra priskiriama žemo kontakto lygio kultūroms, tuo tarpu Lietuva (tuometinėje Rusijos sudėtyje) – aukšto (Hall, 1965, 1969). Taigi, lietuviai studentai turėtų mažiau vengti lietimosi nei švedai studentai.

Apibendrinant, kultūra yra sudėtingas ir daugialypis, sunkiai apibrėžiamas fenomenas. Visgi, nekvestionuojama tai, kad kultūra yra išimtinai žmonių veiklos produktas. Kultūra taip pat negali būti atsieta nuo bendravimo, nes tik per bendravimą mes kuriame bei įsisaviname kultūrą. Kultūros įtaką lietimio vengimui atskleisti sunku, dėl pačio neverbalinio bendravimo fenomeno neįsisąmoninimo. Visgi, du pagrindiniai veiksniai įtakojantys lietimąsi yra kultūros kontakto lygis, kuris siejasi su klimatu, bei kultūros individualizmo išreikštumo lygis. Kuo šaltesnis klimatas bei kuo didesnis kultūros individualistiškumas, tuo rečiau turėtų liestis žmonės tokiose kultūrose.

Lyčių skirtumai lietimio vengime

Kultūrinės normos yra skirtingos priklausomai nuo žmogaus etninės ar tautinės kilmės, amžiaus, socialinės klasės, lyties (Andersen, Sull, 1985). Lysis ir jos funkcijos yra kultūriškai formuojami konstruktai.

Skirtumus tarp vyrų ir moterų lietimio srityje nesunku pavaizduoti grafiškai.

Pastaba. Ryškesnė rodyklė rodo daugiau lietimio.

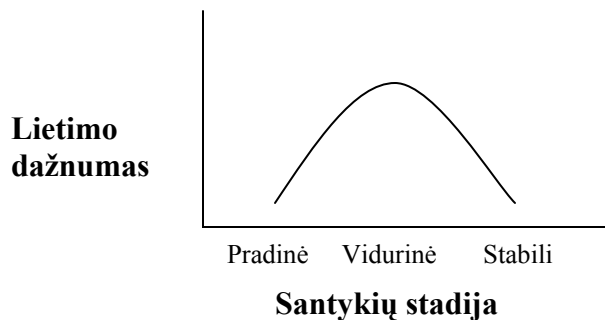
2 paveikslas. Lyčių skirtumai lietimio srityje.

Šis piešinys iliustruoja lyčių skirtumus neintymiose situacijose tarp nepažįstamų žmonių (dažniausiai tarp eksperimento dalyvių). Taigi, vyrai yra labiau linkę vengti

lietimo tos pačios lyties situacijose. Tuo tarpu moterys yra labiau vengiančios lietimo skirtingų lyčių situacijose (Andersen, Leibowitz, 1978).

Šiuos duomenis patvirtina ir daug senesnis, jau minėtas šiame darbe Jourard (1966) tyrimas. Tirdamas kaip liečiamasi šeimoje, jis nustatė, kad rečiausiai yra liečiami sūnūs. Pasitvirtino tai, kad vyrai labiau vengia lietimo su vyrais. Pastarųjų tarpe buvo tokių atvejų, kai tiriamieji nurodė, jog tėvas per paskutiniuosius 12 mėnesių nei karto jų nepalietė. Visas bendravimas tarp tėvo ir sūnaus vyko žodiniame lygyje.

Įtakos poros lietimuisi turi tai, kokioje santykių stadijoje jie yra. Guerrero, Andersen (1991) rado, jog mažiausiai lietimo būna pradinėje ir stabilioje santykių stadijose, o daugiausiai vidurinėje (žr. 3 pav.).

3 paveikslas. Santykių stadija ir lietimo dažnumas

Apibendrinant, galima pasakyti, kad vyrai yra mažiau linkę liesti tos pačios lyties atstovus nei moterys. Tuo tarpu moterys yra mažiau linkusios liesti priešingos lyties atstovus nei vyrai. Šeimos situacijoje rečiausiai yra liečiami sūnūs. Poros situacijoje daugiausiai lietimo stebima vidurinėje santykių stadijoje, kurioje lietimo lygis viršija tiek pradinę, tiek stabilią stadijas.

Kiti kultūriniai veiksniai, įtakojuojantys lietimo vengimą

Kaip jau minėta anksčiau, kultūra apibrėžia, kaip turėtų elgtis individas būdamas tam tikros lyties. Buvo atlikti tyrimai, pabrėžiantys socialinės klasės, išsilavinimo, amžiaus poveikį lietimo vengimui.

Andersen, Leibowitz (1978) rado, jog tarp amžiaus ir priešingos lyties lietimo vengimo yra teigiamas ryšys. Kuo senesnis žmogus, tuo labiau jis vengia lietimosi su

priešinga lytimi. Tačiau, tarp tos pačios lyties lietimio vengimo ir amžiaus ryšio nebuvo rasta. Mosby (1978, pagal Remland su kolegomis, 1995) apibendrintai teigia, kad klausimynais gauti rezultatai patvirtina, jog jaunesni žmonės dažniau liečia vienas kitą nei tai daro senesni. Remland (1995) teigia, kad tokio pobūdžio ryšys stebėjimo tyrimais dar nebuvo patvirtintas. Taigi, greičiausiai tarp amžiaus ir lietimio vengimo yra teigiamas ryšys. Visgi reikia papildomų tyrimų, kad dar labiau patvirtinti šį ryšį.

Ryšiai tarp lietimio vengimo ir socialinės klasės bei išsilavinimo išlieka mažai tyrinėti. Montagu (1971) teigimu, labiau išsilavinusios motinos savo kūdikių priežiūrai naudoja daugiau garsinių nei taktilinių stimulų nei mažiau išsilavinusios motinos. Taigi, mažiau išsilavinusi motina bus labiau linkusi liesti savo kūdikį. Tas pats autorius teigia, kad yra neigiamas ryšys tarp lietimio ir socialinio statuso. Kuo aukštesnis socialinis statusas, tuo mažiau liečiamasi. Be to, griežtai stratifikuotose visuomenėse aukštesnio statuso žmonės vengia liestis su žemesnio statuso žmonėmis. Akivaizdus pavyzdys yra Indijos neliečiamųjų kasta, kurios atstovus draudžiama liesti kitų kastų žmonėms.

3.3 Literatūros apžvalgos apibendrinimas

Lietimas yra ne tik vienas iš penkių mūsų pojūčių, tačiau ir neverbalinio bendravimo būdas. Tik XX a. pabaigoje lietimio, kaip bendravimo būdo, reiškinys sulaukė mokslininkų susidomėjimo. Andersen ir Leibowitz (1978) įvardino santykinai pastovią žmogaus savybę, kuri apibrėžia jo požiūrį į lietimąsi, lietimio vengimu.

Daugelis tyrinėtojų domėjosi lietimio įtaka ankstyvojoje vaikystėje, nes būtent tada ji yra reikšmingiausia žmogaus vystymuisi (Montagu, 1971; Harlow; Yarrow, abu pagal Eysenck, 2002). Lietimio trūkumas šiame amžiaus tarpsnyje gali itin apsunkinti tolimesnį vaiko vystymąsi ir netgi lemti mirtį (Spitz pagal Jones, Brown, 1996).

Reikšminga žmogui ir įvairių gyvūnų lietimio įtaka. Tyrimais įrodyta, kad šunų glostymas mažina kraujospūdį bei sumažina mirties riziką po miokardo infarkto (Friedmann su kolegomis, 1983; Friedmann, Thomas, 1995).

Vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių lietimio skirtumus yra kultūra. Tai specifinis, išimtinis žmonių veiklos produktas, kuris yra kuriamas ir perimamas bendraujant. Lietimio srityje įvairios kultūros yra skirstomos pagal aukštą arba žemą

kontakto lygį. Aukšto kontakto lygio kultūrų žmonės stovi arčiau vienas kito ir dažniau liečia vienas kitą, o žemo kontakto lygio kultūrų atstovai stovi toliau vienas nuo kito ir liečia vienas kitą rečiau (Hall, 1969).

Lietimo vengimui tirti yra naudojamos dvi strategijos: stebėjimas bei savistaba. Abi jos turi savo privalumų ir trūkumų. Šiame darbe lietimio vengimas tirtas klausimyno pagalba, nes stebėjimui įgyvendinti nepakako laiko bei lėšų.

Iš literatūros apžvalgos aiškėja kai kurios mažai tyrinėtos sritys. Nėra pakankamai aiškiai ištirtas ryšys tarp lietimio vengimo ir naminių gyvūnų lietimio. Tiriant lietimio vengimo ir savigarbos ryšį, buvo gauta prieštaringų duomenų (plg. Andersen, Leibowitz, 1978 su Andersen, Andersen, Lustig, 1987). Andersen, Leibowitz (1978) nerado statistiškai reikšmingo ryšio tarp lietimio vengimo ir savigarbos. Pakartoję tyrimą Andersen su bendr. (1987) rado statistiškai reikšmingą ryšį tarp lietimio vengimo ir savigarbos. Lietimio vengimui didėjant, savigarba mažėja. Galima būtų pakartotinai ištirti lietimio vengimo ir savigarbos ryšį. Lietimio vengimo tyrimai įvairiose kultūrose suaktyvėjo tik XX a. pabaigoje. Iki šiol nėra sukaupta daug statistiškai patvirtintų faktų šioje srityje. Šis darbas – tai puiki galimybė pirmą kartą palyginti lietuvių bei švedų kultūras lietimio vengimo aspektu.

4. Tyrimo aprašymas

4.1 Darbo tikslas, uždaviniai, hipotezės

Tyrimo tikslas – nustatyti švedų ir lietuvių studentų lietimo vengimo skirtumus bei ryšius tarp lietuvių studentų lietimo vengimo ir prisirišimo tipų, savigarbos.

Tyrimo tikslui pasiekti iškelti tokie uždaviniai:

1. nustatyti Vytauto Didžiojo Universiteto studentų lietimo vengimo, prisirišimo tipo, savigarbos ypatumus;
2. patikrinti lietimo vengimo tyrimui naudojamos metodikos patikimumą bei validumą;
3. palyginti švedų bei lietuvių studentų lietimo vengimo skirtumus;
4. palyginti švedų bei lietuvių studentų lietimo skirtumus atskirai kiekvienai lyčiai.

Hipotezės

1. Yra teigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir nenoro glostyti naminius gyvūnus lietuvių studentų grupėje.
2. Yra neigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir savigarbos lietuvių studentų grupėje.
3. Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai.
 - 3.1 Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai šeimos situacijoje.
 - 3.2 Švedai studentai labiau vengia lietimo su partneriu nei lietuviai studentai.
 - 3.3 Švedai studentai labiau vengia lietimo su tos pačios lyties draugu nei lietuviai studentai.
 - 3.4 Švedai studentai labiau vengia lietimo su priešingos lyties draugu nei lietuviai studentai.
 - 3.5 Švedai studentai labiau vengia lietimo su nepažįstamais nei lietuviai studentai.

4.2 Tiriamieji, tyrimo metodikos, procedūra

Lietuvių ir švedų studentų grupės

Lietuvių studentų grupėje buvo ištirta 213 Vytauto Didžiojo Universiteto pirmo ir antro kurso studentų. 3 anketos buvo atmestos kaip sugadintos. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių bei lytį matyti 4.2.1. ir 4.2.2. lentelėse.

4.2.1. lentelė. Lietuvių respondentų pasiskirstymas pagal amžių.

Amžius	Dažnis	Procentai
17	1	0,5
19	31	14,8
20	110	52,5
21	59	28,1
22	3	1,4
23	4	1,9
27	1	0,5
37	1	0,5

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių rodo, kad amžiaus intervalas yra gana platus – nuo 17 iki 37 metų. Tačiau lentelėje aiškiai matyti, kad daugiausia tiriamųjų yra 19, 20 ir 21 metų amžiaus ir jie sudaro 95,4% visų tiriamųjų.

4.2.2. lentelė. Lietuvių respondentų amžiaus pasiskirstymas pagal lytį.

	N	Mažiausias amžius	Didžiausias amžius	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Merginos	104	19	37	20,32	± 1,81
Vaikinai	106	17	27	20,32	± 1,09
Viso	210	17	37	20,32	± 1,49

$t = 0,017$, $df = 208$, $p = 0,987$

4.2.2. lentelėje galime matyti, kad tiriamųjų amžiaus pasiskirstymas pagal lytį yra skirtingas. Vaikinių amžiaus pasiskirstęs intervale nuo 17 iki 27, o merginų – nuo 19 iki 37. Tačiau ir vaikinių, ir merginų amžiaus vidurkis nesiskiria ($p = 0,987$).

Švedų tiriamųjų grupėje buvo 293 Vaxjo Universiteto studentai (176 moterys ir 117 vyrų). Jų amžiaus vidurkis 25,9 metai (mažiausia reikšmė – 19, didžiausia – 53). Tam, kad amžius minimaliai įtakotų lietuvių bei švedų studentų palyginimą, atrinkti tik tie švedų studentai, kurių amžius neviršijo 23 metų. Iš viso atrinkti 129 tiriamieji. Jų amžiaus pasiskirstymas pavaizduotas 4.2.3. lentelėje.

4.2.3. lentelė. Švedų respondentų pasiskirstymas pagal amžių.

Amžius	Dažnis	Procentai
19	11	8,5
20	23	17,8
21	33	25,6
22	35	27,1
23	27	20,9

Tiriamųjų amžiaus pasiskirstymas pagal lytį pavaizduotas 4.2.4. lentelėje.

4.2.4. lentelė. Švedų respondentų amžiaus pasiskirstymas pagal lytį.

	N	Mažiausias amžius	Didžiausias amžius	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Merginos	87	19	23	21,29	± 1,28
Vaikinai	42	19	23	21,45	± 1,15
Viso	129	19	23	21,34	± 1,23

$t = 0,710$, $df = 127$, $p = 0,479$

Švedų tiriamųjų vaikinių amžiaus vidurkis nėra statistiškai reikšmingai didesnis už merginų amžiaus vidurkį ($p = 0,479$).

Lietuvių bei švedų tiriamųjų amžiaus vidurkių palyginimas pateiktas 4.2.5. lentelėje.

4.2.5. lentelė. Švedų ir lietuvių respondentų amžiaus pasiskirstymas.

	N	Mažiausias amžius	Didžiausias amžius	Vidurkis	Standartinis nuokrypis
Švedai	129	19	23	21,34	± 1,23
Lietuviai	210	17	37	20,32	± 1,49
Viso	339	17	37	20,71	± 1,48

$t = -6,535$, $df = 337$, $p = 0,000$

Lietuvių bei švedų amžiaus vidurkiai statistiškai reikšmingai skiriasi ($p < 0.01$). Manome, kad šis skirtumas neturės reikšmingos įtakos rezultatams, nes vidurkių skirtumas nėra didelis (1,02 metai). Amžiaus įtaka lietimo vengimui stebima tik kalbant apie atskirus amžiaus tarpsnius (pvz. vaikystę, senatvę).

Tyrimo metodikos lietimo vengimui tirti

Dažniausiai lietimas tiriamas dviem skirtingais būdais: stebėjimu arba savistaba (self-report) (Fromme su bendr., 1986). Stebėjimo pavyzdžiais būtų McDaniel ir Andersen (1998) bei Remland su kolegomis (1995) atlikti tyrimai, o savistabą iliustruoja Andersen, Leibowitz (1978), Sandberg, Ozolins tyrimai. Kiekvienas šių būdų turi savo privalumų ir trūkumų.

Stebėjimas patrauklus tuo, kad juo tiriamas realus gyvenimas. Žmogus dažniausiai nežino, kad yra stebimas, todėl elgiasi natūraliai. Fromme su bendr. (1986) išskiria tris problemas, su kuriomis susiduria tyrėjas, naudodamas lietimo tyrimui stebėjimo metodą.

1. Lietimas visada yra diadinis procesas. Kaip iš poros pasirinkti subjektą? Kas liečia ir kas yra liečiamas?
2. Sunkiai prieinama yra tyrėjui reikalinga informacija apie tiriamojo socialinį bei ekonominį statusą. Sunku nustatyti, kaip gerai pažįstami yra tarpusavyje bendraujantys žmonės.
3. Pats lietimas yra apskritai reto dažnumo reiškinys ir yra ribotas tam tikrų kūno vietų atžvilgiu. Be to, sunku nustatyti ar buvo prisiliesta iš anksto apgalvotai ar netyčia.

Savistabos metodas, kai žmogaus yra prašoma užpildyti klausimyną, patrauklus tuo, kad galima apklausti daug žmonių. Šiuo metodu gauti duomenys yra žymiai lengviau apdorojami bei interpretuojami. Fromme su bendr. (1986) pateikia šias silpnąsias savistabos metodo vietas, matuojant lietimą.

1. Koks yra ryšys tarp to, ką žmogus apie save pateikia klausimyne ir tarp to, kaip jis elgiasi? Ar tikrai žmogus atsako į klausimus nuoširdžiai?

2. Savistabos tyrimai gali pakeisti subjekto nuomonę apie tiriamą elgesį.
Gauti atsakymai, neatspindėtų realybės.

Tie patys autoriai nurodo, kad idealiausia tirti lietimą būtų sujungiant abi šias strategijas.

Šiame darbe lietimo vengimui tirti naudosis savistabos metodu. Atlikti stebėjimą, lyginant įvairių kultūrų lietimo skirtumus, yra sunkiai įgyvendinamas uždavinys pagrįdžiai dėl lėšų bei laiko stygiaus.

Tyrimo buvo naudotos tokios metodikos:

1. **Lietimo vengimo klausimynas** (C. Sandberg ir A. Ozolins) yra sudarytas iš 41 klausimo, kurie yra susiję su partnerio lietimu, lietimu šeimoje, vaikų lietimu, tos pačios ir priešingos lyties draugų (ne partnerių) bei nepažįstamų žmonių lietimu. Kiekvienas teiginys vertinamas nuo 1 iki 7 balų (1 – visiškai sutinku su teiginiu, 4 – neturiu nuomonės, 7 – visiškai nesutinku su teiginiu). Klausimai yra suskirstyti į šešias subskales. Aukštesnis balų vidurkis skalėje rodo didesnę lietimo vengimą, mažesnis vidurkis – mažesnę lietimo vengimą. Lietimo vengimas apskaičiuojamas gavus vidurkį iš 6 subskalių. Klausimyno pradžioje teirujamasi informacijos apie įtakos lietimo vengimui turinčius veiksnius: vaikystėje patirtą smurtą, odos ligas, naminių gyvūnų glostymą ir kt. Klausimynas yra pirmą kartą naudojamas Lietuvoje, gavus autorių sutikimą.
2. **Savigarbos skalė** (M. Rozenberg, 1986) yra sudaryta iš 10 teiginių, susijusių su savigarba. Kiekvieną teiginį galima įvertinti atitinkamai: visiškai sutinku, sutinku, nesutinku, visiškai nesutinku. Atsakymai yra grupuojami į 10 skalių. Minimalus įvertinimas gali būti 0 balų, maksimalus įvertinimas – 10 balų. Kuo didesnis balų skaičius, tuo mažesnė savigarba.
3. **Prisirišimo tipų klausimynas** (K. Bartholomew ir L. M. Horowitz, 1991) yra sudarytas iš 4 teiginių, apibūdinančių 4 prisirišimo tipus – saugų, susirūpinusį, atmetantį ir bijantį. Kiekvienas teiginys vertinamas nuo 1 iki 7 balų (1 – visiškai netinka, 7 – labai tinka). Klausimyno gale respondento prašoma pasirinkti vieną iš aprašymų labiausiai charakteringą jam ir apvesti raidę A, B, C arba D. Klausimynas yra pirmą kartą naudojamas Lietuvoje.

Tyrimo procedūra

Respondentams buvo pateikta tokia žodinė instrukcija:

“Tai yra bakalauro darbas, tiriantis studentų lietimąsi. Šis tyrimas atliekamas norint palyginti lietuvių ir švedų studentų lietimąsi. Bakalauro darbe bus pateikti tik apibendrinti visų tiriamųjų duomenys.”

Visi tiriamieji anketas pildė paskaitų metu, gavus dėstytojų sutikimą.

5. Rezultatai

Statistinei analizei atlikti buvo naudojama SPSS (Statistical Package for Social Science) programa, 11.0 versija. Statistinei analizei taikyti šie metodai: patikimumo analizė, Spirmeno koreliacijos koeficientas skalių tarpusavio koreliacijai ir validumo analizei tikrinti. Stjudento (t) kriterijus vidurkių lygybės hipotezėms tikrinti tiems duomenims, kurių skirstiniai buvo artimi normaliajam. Neparametriniams kintamiesiems matuoti buvo naudotas Mano-Vitnio kriterijus. Statistinei analizei pasirinktas 0,05 statistinio reikšmingumo lygmuo. Lietimo vengimo klausimyno patikimumo ir konstrukcinio validumo analizė buvo atlikta kartu su Audrone Miškinyte.

5. 1. Lietimo vengimo klausimyno patikimumo analizė

Lietimo vengimo klausimyną sudaro 41 klausimas. Šie klausimai yra suskirstyti į 6 skales, priklausomai nuo situacijos, kurioje liečiamasi: partnerio, šeimos, vaikų, tos pačios lyties draugo (ne partnerio), priešingos lyties draugo (ne partnerio) ir nepažįstamų žmonių. Kadangi nei vienas respondentas neturėjo vaikų, todėl vaikų subskalė toliau nebus įtraukiama į statistinę analizę. Į patikimumo analizę taip pat nebus įtraukti klausimai, kuriais teiraujamas apie lietimui turinčius įtakos veiksnius (patirtą smurtą vaikystėje ir kt.).

Skalių patikimumo analizė (5.1.1. lentelė) atskleidė, kad skalių patikimumas varijuoja nuo mažo ir gana mažo ($\sim 0,50 < \alpha > 0,79$) iki gana didelio ($0,80 < \alpha > 0,84$). Mažiausia yra nepažįstamų subskalės Kronbacho alfa reikšmė (0,4881), tačiau ji artima

0,50. Didžiausia Kronbacho alfa reikšmė yra tos pačios lyties draugo subskalės (0,8272). Bendros lietimų vengimo skalės, kuri yra sudaryta iš minėtų penkių subskalių, Kronbacho alfa reikšmė yra 0,7102. Lietimų vengimo klausimyno patikimumo analizė rodo, kad šis klausimynas yra gan patikimas ir tinkamas naudoti matavimams grupėse.

5.1.1. lentelė. Lietimų vengimo klausimyno patikimumo analizė.

Skalė	Klausimų skaičius	N	Kronbacho alfa
Partnerio	7	171	0,6337
Šeimos	4	183	0,7516
Tos pačios lyties draugo	6	206	0,8272
Priešingos lyties draugo	6	207	0,7702
Nepažįstamų žmonių	3	205	0,4881
Bendra lietimų vengimo	26	149	0,7102

Bendrą lietimų vengimo skalę sudaro klausimai iš partnerio, šeimos, tos pačios lyties draugo, priešingos lyties draugo ir nepažįstamų žmonių subskalių (viso 26 klausimai). 5.1.2 lentelėje pateikiama skalių tarpusavio koreliacija bei koreliacija su bendra lietimų vengimo skale. Koreliacija tikrinta Spirmeno ρ ryšio koeficientu.

5.1.2. lentelė. Lietimų vengimo skalių tarpusavio koreliacija.

SKALĖS	Partnerio	Šeimos	Tos pačios lyties draugo	Priešingos lyties draugo	Nepažįstamų žmonių
Šeimos	0,10	-			
Tos pačios lyties draugo	0,01	0,19	-		
Priešingos lyties draugo	0,07	0,00	0,06	-	
Nepažįstamų žmonių	0,15	0,08	0,43	0,05	-
Bendra lietimų vengimo	0,36	0,53	0,68	0,38	0,65

Pastaba. Paryškintos koreliacijos yra statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,01$

5.1.2. lentelėje galima matyti, kaip aukščiau minėtos skalės nežymiai koreliuoja tarpusavyje, tačiau tik dvi koreliacijos yra statistiškai reikšmingos. Visos subskalės statistiškai reikšmingai koreliuoja su bendra lietimo vengimo skale.

5. 2. Lietimo vengimo klausimyno validumo analizė

Kadangi lietimo vengimo metodika Lietuvoje yra naudojama pirmą kartą, todėl atliekama jos validumo analizė. Lietimo vengimo klausimynas turi turinio validumą, nes visi klausimai yra akivaizdžiai susiję su lietimo vengimu.

Konstruociniam validumui patikrinti buvo paskaičiuota lietimo vengimo balų koreliacija su prisirišimo tipais (atmetančiu, saugiu, susirūpinusiu ir bijančiu). Lentelėje 5.2.1. galime matyti, kad atmetantis ir bijantis prisirišimo tipai teigiamai koreliuoja su lietimo vengimu. Todėl galima teigti, kad jeigu asmuo yra atmetančio arba bijančio tipo, jis labiau vengs lietimo nei saugaus ar susirūpinusio tipo.

5.2.1. lentelė. Prisišimo tipų koreliacija su lietimo vengimu.

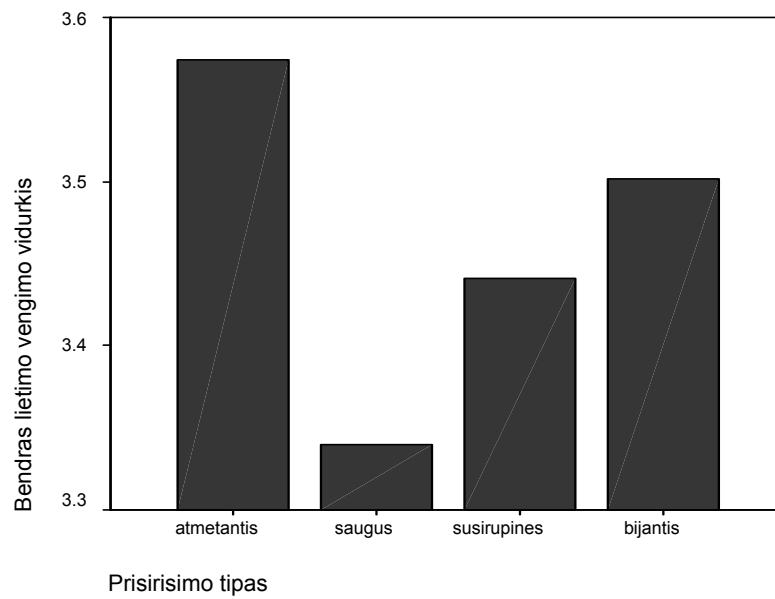
Prisišimo tipas	Spirmeno ρ reikšmė	p reikšmė
Atmetantis	0,158	0,03
Saugus	0,061	0,40
Susirūpinęs	0,047	0,51
Bijantis	0,168	0,02

Pastaba. Paryškintos koreliacijos yra statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,05$

Bendro lietimo vengimo skirtumai, lyginant su prisirišimo tipais, pavaizduoti 4 paveiksle (žr. psl. 28). Iš 4 paveikslo matyti, kad aukščiausią lietimo vengimo vidurkį turi atmetantis prisirišimo tipas, o mažiausią – saugus.

Apibendrinant, lietimo vengimo metodika turi akivaizdų turinio validumą. Tikrinant lietimo vengimo ryšį su prisirišimo tipais, rasta, jog lietimo vengimo metodika turi dalinį konstrukcinį validumą. Tolesni tyrimai šia metodika bei kitų hipotezių tikrinimas ja galėtų padidinti arba sumažinti jos konstrukcinį validumą. Atmetantis bei

bijantis tipai yra labiau linkę vengti lietim. Tokius pačius rezultatus gavo Sandberg, Ozolins bei Brennan su kolegomis (1998, pagal Sandberg, Ozolins).

4 paveikslas. Prisirišimo tipų skirtumai pagal lietim vengimo vidurki.

5.3 Hipotezių patikrinimas

Atlikus literatūros apžvalgą, paaiškėjo, kad lietimą vengimas ir naminių gyvūnų lietimasis yra susiję reiškiniai. Tiems žmonėms, kuriems sunku paliesti kitą žmogų, turėtų būti sunku paliesti ir naminį gyvūną. Požiūris į naminių gyvūnų lietimą buvo tiriamas klausimu: "Ar Jums patinka glostyti naminius gyvūnus?". Galimi atsakymo variantai: 1- labai dažnai, 2- dažnai, 3- kartais, 4- retai, 5- niekada. Atsižvelgus į visa tai, iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 1: Yra teigiamas ryšys tarp lietimą vengimo ir nenoro glostyti naminius gyvūnus lietuvių studentų grupėje.

5.3.1. lentelė. Ryšio tarp lietimą vengimo ir naminių gyvūnų glostymo nustatymas Spirmeno ρ kriterijumi.

	Reikšmė	p
Spirmeno ρ	0,230	0,001
N	209	

Pirma hipotezė pasitvirtino. Spirmeno ρ reikšmė (0,230) nurodo nelabai stiprią koreliaciją tarp lietimą vengimo ir nenoro liesti naminius gyvūnus. Ši koreliacija yra statistiškai reikšminga ($p = 0,001$). Taigi, didėjant lietimą vengimui, didėja ir nenoras liesti naminius gyvūnus.

Yra statistiškai patikimas teigiamas ryšys tarp lietimą vengimo bei nenoro liesti naminius gyvūnus.

Apžvelgus literatūrą, paaiškėjo, kad yra tendencija manyti, jog lietimą vengiantis individas turi mažesnę savigarbą. Šis teiginys reikalauja tolimesnių patikrinimų. Savigarbą matavome Rozenbergo skale. Gautus atsakymus suskirstėme į dešimt skalių, kuriose 1 reiškia žemą savigarbą, 0 – aukštą. Taigi, aukščiausios savigarbos individai turės įvertinimus artimus 0 (pvz., 0, 1, 2), o žemos savigarbos individų įvertinimai bus artimi 10. Visa tai apibendrinę, iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 2: Yra neigiamas ryšys tarp lietimą vengimo ir savigarbos lietuvių studentų grupėje.

5.3.2. lentelė. Ryšio tarp lietimo vengimo ir savigarbos nustatymas.

	Reikšmė	p
Spirmeno ρ	0,104	0,135
N	209	

Antra hipotezė nepasitvirtino. Nors Spirmeno ρ reikšmė ir rodo esant teigiamą ryšį tarp lietimo vengimo ir savigarbos mažėjimo, tačiau šis ryšys nėra statistiškai reikšmingas.

Nebuvo rasta statistiškai reikšmingo ryšio tarp lietimo vengimo ir savigarbos.

Atlikus literatūros analizę, matyti gan žymūs skirtumai tarp Lietuvos ir Švedijos. Skiriasi abiejų šalių klimato sąlygos. Švedijoje yra šaltesnis klimatas nei Lietuvoje. Pagal Hall (1969) aukšto – žemo kontakto lygio kultūrų dichotomiją Švedija priklausytų mažo kontakto lygio valstybėms, tuo tarpu Lietuva (tuometinėje Rusijos sudėtyje) priklausytų aukšto kontakto lygio valstybėms. Taigi, iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 3: Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai.

Šiai hipotezei patikrinti naudosime parametrinį Stjudento (t) kriterijų bei neparametrinį Mano-Vitnio kriterijų.

5.3.3. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	209	3,44	$\pm 0,70$
Švedai	129	2,41	$\pm 0,71$

$t = 13,041$, $df = 336$, $p = 0,000$

5.3.4. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo palyginimas Mano-Vitnio kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	209	213,86
Švedai	129	97,62

$Z = -10,624$, $p = 0,000$

Pirmoji hipotezė nepasitvirtino. Tiek Stjudento (t) kriterijus, tiek Mano-Vitnio kriterijus rodo statistiškai reikšmingą lietuvių bei švedų lietimo vengimo skirtumą. Lietuviai studentai labiau vengia lietimo nei švedai (lietuvių vidurkis - 3,44, švedų – 2,41; lietuvių rangų vidurkis – 213,86, švedų – 97,62). Be to, šis skirtumas pasireiškia kiekvienai lyčiai atskirai, tiek lietuviai vaikinai yra labiau linkę vengti lietimo nei švedai vaikinai, tiek lietuvių merginos yra labiau linkusios vengti lietimo nei švedės (žr. priedus Nr. 12, 13).

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo nei švedai.

Atlikus literatūros apžvalgą, paaiškėjo, kad šeimos situacijoje turėtų išlikti ta pati tendencija. Lietuviai turėtų būti labiau linkę liestis nei švedai. Iškėlėme sekančią hipotezę:

Hipotezė 3.1: Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai šeimos situacijoje.

5.3.5. lentelė. Švedų bei lietuvių studentų lietimo vengimo šeimoje palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	209	4,43	± 1,39
Švedai	126	3,30	± 1,45

$t = 7,141, df = 333, p = 0,000$

5.3.6. lentelė. Švedų bei lietuvių studentų lietimo vengimo šeimoje palyginimas Mano-Vitnio kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	209	194,15
Švedai	129	124,62

$Z = -6,371, p = 0,000$

3.1 hipotezė nepasitvirtino. Abu kriterijai rodo statistiškai reikšmingą skirtumą (abu $p < 0,01$), tačiau lietuviai studentai yra labiau linkę vengti lietimo nei švedų studentai (lietuvių vidurkis – 4,43, švedų – 3,30; lietuvių rangų vidurkis – 194,15, švedų – 124,62).

Toks pat skirtumas išlieka ir lyginant atskirai lytis. Lietuviai vaikinai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo šeimos situacijoje nei švedai vaikinai (žr. Priedą Nr. 12). Lietuvės merginos labiau vengia lietimo nei švedės (žr. Priedą Nr. 13)

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo šeimos situacijoje nei švedai studentai.

Tiriant lietimo vengimą partnerio situacijoje turėtų išlikti ta pati tendencija. Lietuviai studentai turėtų liestis daugiau nei švedai studentai.

Hipotezė 3.2: Švedai studentai labiau vengia lietimo su partneriu nei lietuviai studentai.

5.3.7. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su partneriu palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	171	2,47	± 0,91
Švedai	123	1,96	± 0,81

$t = 4,997, df = 279,124, p = 0,000$

5.3.8. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su partneriu palyginimas Mano-Vitnio kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	171	169,83
Švedai	123	116,46

$Z = -5,313, p = 0,000$

3.2 hipotezė nepasitvirtino. Abu kriterijai parodė statistiškai reikšmingą skirtumą (abu $p < 0,01$), tačiau lietuviai studentai labiau vengia lietimo su partneriu nei švedai studentai (lietuvių vidurkis – 2,47, švedų – 1,96; lietuvių rangų vidurkis – 169,83, švedų – 116,46). Įdomu yra tai, kad šis skirtumas nebuvo rastas lyginant lietuvius studentus vaikus su švedais vaikais. Abu kriterijai neparodė statistiškai reikšmingo skirtumo šioje situacijoje (žr. Priedą Nr. 12). Tuo tarpu lietuvių merginų palyginime su švedėmis šis skirtumas buvo rastas (žr. Priedą Nr. 13).

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia liestis su partneriu nei švedai studentai. Šis skirtumas nėra stebimas, lyginant lietuvius vaikus su švedais vaikais.

Tiriant lietimą vengimą tos pačios lyties draugo situacijoje turėtų išlikti ta pati tendencija, kaip ir tiriant bendra lietimą vengimą. Lietuviai turėtų liestis daugiau nei švedai. Iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 3.3: Švedai studentai labiau vengia lietimą su tos pačios lyties draugu nei lietuviai studentai.

5.3.9. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimą vengimo su tos pačios lyties draugu palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	208	3,86	± 1,46
Švedai	127	2,56	± 1,19

$t = 8,885, df = 305,417, p = 0,000$

5.3.10. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimą vengimo su tos pačios lyties draugu palyginimas Mano-Vitnio kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	208	199,78
Švedai	127	115,96

$Z = -7,691, p = 0,000$

3.3 hipotezė nepasitvirtino. Abu kriterijai parodė statistiškai reikšmingą skirtumą (abu $p < 0,01$), tačiau lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimą su tos pačios lyties draugu nei švedai studentai (lietuvių vidurkis – 3,86, švedų – 2,56; lietuvių rangų vidurkis – 199,78, švedų – 115,96). Šis skirtumas pasitvirtino ir lyginant atskirai vaikus bei merginas. Lietuviai vaikai labiau vengia lietimą su tos pačios lyties draugu nei švedai (žr. Priedą Nr. 12). Lietuvos merginos labiau vengia lietimą su tos pačios lyties draugu nei švedės (žr. Priedą Nr. 13).

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia liestis su tos pačios lyties draugu nei švedai studentai.

Priešingos lyties draugo situacijoje turėtų išlikti bendra tendencija. Lietuviai turėtų būti labiau linkę liestis nei švedai studentai, todėl iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 3.4: Švedai studentai labiau vengia lietimo su priešingos lyties draugu nei lietuviai studentai.

5.3.11. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su priešingos lyties draugu palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	207	2,37	± 1,07
Švedai	125	2,07	± 0,93

$t = 2,638$, $df = 290,837$, $p = 0,009$

5.3.12. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su priešingos lyties draugu palyginimas Mano-Vitnio kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	208	176,53
Švedai	127	149,90

$Z = -2,455$, $p = 0,014$

3.4 hipotezė nepasitvirtino. Abu kriterijai parodė statistiškai reikšmingą skirtumą (abu $p < 0,05$), tačiau lietuviai studentai labiau vengia lietimo su priešingos lyties draugu nei švedai studentai (lietuvių vidurkis – 2,37, švedų – 2,07; lietuvių rangų vidurkis – 176,53, švedų – 149,90). Šis skirtumas nepasitvirtino lyginant lietuvius vaikus su švedais vaikais, abu kriterijai neparodė statistiškai reikšmingo skirtumo (žr. Priedą Nr. 12). Lyginant lietuves merginas su švedėmis šis skirtumas pasitvirtino (žr. Priedą Nr. 13).

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo su priešingos lyties draugu nei švedai studentai. Šis skirtumas nėra stebimas, lyginant lietuvius vaikus su švedais vaikais.

Nepažįstamų situacijoje turėtų išlikti ta pati tendencija, lietuviai turėtų būti labiau linkę liestis su nepažįstamais nei švedai. Iškėlėme tokią hipotezę:

Hipotezė 3.5: Švedai studentai labiau vengia lietimo su nepažįstamais nei lietuviai studentai.

5.3.13. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su nepažįstamais palyginimas Stjudento (t) kriterijumi.

	N	Vidurkis	St. n.
Lietuviai	206	3,82	± 1,26
Švedai	129	2,95	± 1,13

$t = 6,366$, $df = 333$, $p = 0,000$

5.3.14. lentelė. Švedų bei lietuvių lietimo vengimo su nepažįstamais palyginimas Manovito kriterijumi.

	N	Rangų vidurkis
Lietuviai	208	193,34
Švedai	127	127,54

$Z = -6,060$, $p = 0,000$

3.5 hipotezė nepasitvirtino. Abu kriterijai parodė statistiškai reikšmingą skirtumą (abu $p < 0,01$), tačiau lietuviai studentai yra labiau linkę vengti lietimo nei švedų studentai (lietuvių vidurkis – 3,82, švedų 2,95; lietuvių rangų vidurkis – 193,34, švedų – 127,54). Šis skirtumas pasitvirtino ir lyginant lietuvius vaikus su švedais vaikais bei lietuves merginas su švedėmis (žr. Priedus Nr. 12, 13).

Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo su nepažįstamais nei švedai studentai.

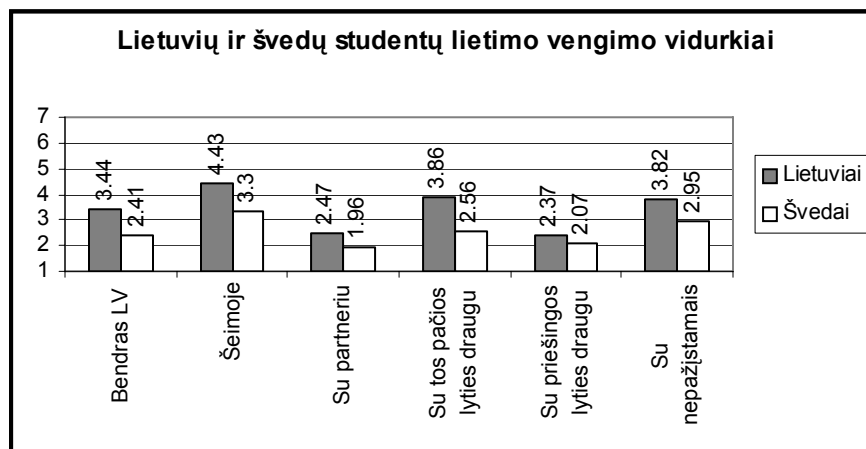
6. Rezultatų apibendrinimas

Pirma hipotezė, kad yra teigiamas ryšys tarp lietimo vengimo bei nenoro liesti naminius gyvūnus, pasitvirtino. Tai rodo, kad nenoras liesti naminius gyvūnus gali būti vienu iš veiksmų atskleidžiančių žmogaus polinkį vengti lietimo apskritai. Ši

pasitvirtinusi hipotezė skatina neapsiriboti vien žmogiško lietim tyrimais, bet aprėpti ir gyvūnų, daiktų pasaulius. Tolesniuose tyrimuose būtų galima ištirti ar labiau vengiantys liesti žmonės laiko naminius gyvūnus ar ne. Pasitvirtinus tendencijai, kad gyvūno neturintys žmonės labiau vengia liesti kitus, naminio gyvūno neturėjimas būtų vienas iš žmogaus, kuris vengia lietim, požymių.

Antroji hipotezė, kad yra neigiamas ryšys tarp lietim vengimo ir savigarbos, nepasitvirtino. Tai iš dalies atitinka kitų tyrėjų gautus rezultatus (plg. Andersen, Leibowitz, 1978). Vėlesnis Andersen ir kt. tyrimas (1987) patvirtino neigiamą ryšį tarp priešingos lyties lietim vengimo ir savigarbos. Manome, kad tokiam rezultatų skirtumui esminės įtakos turėjo imties dydis. 1987 m. Andersen, Andersen, Lustig tyrime dalyvavo apie 4000 respondentų, tuo tarpu mūsų tyrime tebuvo 210. Manytume, kad reikšmingas skirtumas tarp lietim vengimo ir savigarbos pasitvirtintų, tiriant didesnę respondentų skaičių.

Trečioji hipotezė, kad švedai studentai labiau vengia lietim nei lietuviai studentai, nepasitvirtino. Visais atvejais buvo gautas statistiškai reikšmingas skirtumas tarp lietuvių bei švedų studentų grupių. Visgi, kiekvienu atveju (t.y., šeimos, partnerio, tos pačios/priešingos lyties draugo, nepažįstamų situacijose) lietuviai studentai labiau vengė lietim nei jų kolegos iš Švedijos.

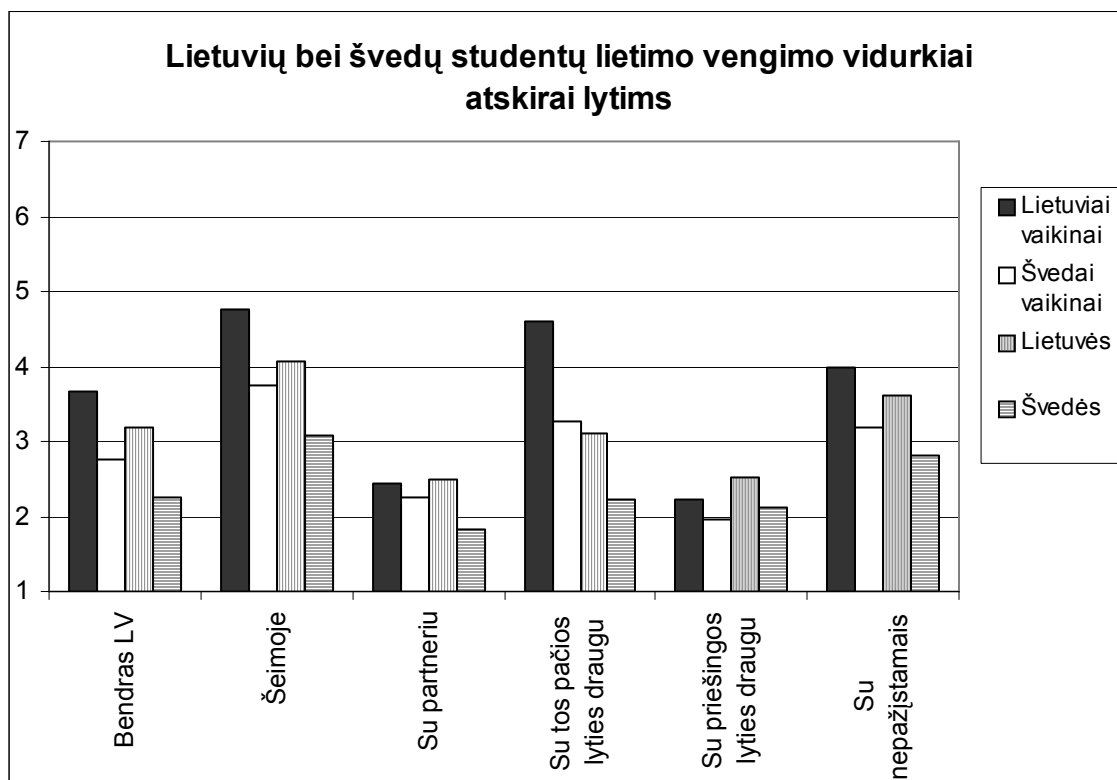

Pastaba. LV – lietim vengimas.

5 paveikslas. Lietuvių ir švedų lietim vengimo vidurkiai.

Iš 5 paveikslo matome, kad ir lietuviai, ir švedai labiausiai vengia lietim šeimoje. Tuo tarpu lietim yra priimtinesnis bendraujant su partneriu ar priešingos lyties draugu.

Didžiausias vidurkių skirtumas tarp lietuvių ir švedų yra liečiantis su tos pačios lyties draugu. Mažiausias vidurkių skirtumas liečiantis su priešingos lyties draugu bei partneriu. Toliau bus lyginamas lietimo vengimas atskirai vyrams ir moterims.

Pastaba. LV – lietimo vengimas.

6 paveikslas. Lietimo vengimo vidurkių palyginimas tarp lietuvių ir švedų studentų atskirai vyrams ir moterims.

Pasitvirtina tendencija, kad lietimo labiau vengia vyrai nei moterys. Įdomu tai, kad lietimo trūkumą tiek švedai, tiek lietuviai vaikinai kompensuoja liesdamiesi su savo partnerėmis ir su priešingos lyties draugėmis. Be to, lietuviai studentai aktyviau nei švedai studentai stengiasi kompensuoti lietimo trūkumą su partnere ar priešingos lyties drauge. Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp lietuvių ir švedų studentų vaikinų buvo nerasta būtent tiriant lietimo vengimą su partnere bei priešingos lyties drauge. Visais kitais atvejais lietuvių studentai vaikinai buvo labiau linkę vengti lietimo nei švedai.

Akivaizdžiai skiriasi tiek švedų, tiek lietuvių vaikinų lietimo vengimas su tos pačios lyties draugu bei su priešingos lyties draugu. Lietuvių vaikinų vidurkis pakinta

nuo 2,23 (su priešingos lyties draugu) iki 4,6 (su tos pačios lyties draugu) (per 2,37 balo), švedų – nuo 1,97 iki 3,28 (per 1,31). Didesnis lietimų vengimo vidurkis žymi didesnę polinkį vengti lietimų. Tai liudija apie aiškia tendenciją vengti liestis su ta pačia lytimi, greičiausiai dėl galimų tokio lietimosi seksualinių interpretacijų. Didesnis vidurkio pakitimas (2,37 balo) lietuvių vaikų grupėje gali rodyti didesnę tokių interpretacijų tikimybę, baimę būti palaikytam homoseksuali (Tereškinas, 2001).

Lyginant lietuves bei švedes studentes, visose situacijose lietuvių statistiškai reikšmingai labiau vengė liestis nei švedės.

Gautus duomenis apie bendrą tendenciją, kad lietuviai labiau vengia lietimų nei švedai interpretuoti yra labai sunku. Hall (1969) teigimu Skandinavijos šalys priklauso mažo kontakto lygio kultūroms. Tuo tarpu Lietuva (tuometinėje Rusijos sudėtyje) priskiriama aukšto kontakto lygio šalims. Šiame darbe gauti duomenys Lietuvą apibrėžia kaip itin mažo kontakto lygio kultūrą bent jau studentų populiacijoje. Kvestionuojančių Hall (1969) skirstymą duomenų jau buvo gauta (plg. Andersen, McDaniel, 1998), todėl gali būti, kad šio darbo rezultatai prisidės prie tolesnio Hall teorijos analizavimo ir patikrinimo. Be to, gali būti, kad Hall (1969), priskirdamas visai Rusijai aukštą kontakto lygį, per daug suabsoliutino ir neatsižvelgė į galimus kultūrinius skirtumus pačios Rusijos sudėtyje. Tyrimas lyginantis trijų Baltijos valstybių lietimų vengimą, galėtų dar labiau patikslinti šiame darbe gautus rezultatus. Gali būti, kad tiksliam rezultatų interpretavimui neužtenka vien tokio teorinio paaiškinimo, kuris remiasi Hall išskirta kultūros kontakto lygio dichotomija. Tolesniuose darbuose reikėtų atsižvelgti į daugiau galimų faktorių, įtakančių bendrą kultūros lietimų vengimo lygį. Vieni svarbiausių – šeimos, kurioje augo vaikas, mikroklimatas, šalies gyvenimo kokybės lygis, smurtaujančių vaikų skaičius ir kt.

Lietimų vengimo tyrimas tiek Švedijoje, tiek Lietuvoje buvo atliktas pirmą kartą, todėl nėra jokių duomenų, kuriais būtų galima naudotis papildomiems palyginimams ir interpretacijoms. Be to, tyrimas, lyginantis lietuvių bei švedų kultūras lietimų vengimo aspektu, buvo atliktas pirmą kartą. Gauti rezultatai ir išvados taikytini tik studentų populiacijai. Gauti duomenys galėjo būti kiek iškreipti, nes buvo naudojama nestandartizuota Lietuvoje metodika. Ateityje, tęsiant pradėtus darbus, būtų verta apjungti lietimų vengimo klausimyno panaudojimą su tiesioginiu lietimų stebėjimu, kad

gauti duomenys būtų lengviau interpretuojami. Tęsiant Vytauto Didžiojo bei Švedijos Vaxjo universitetų bendradarbiavimą, tyrimas apimantis klausimyno ir stebėjimo panaudojimą galėtų būti atliktas tiek Lietuvoje, tiek Švedijoje.

7. Išvados

Atlikus lietimo vengimo tyrimą Lietuvos studentų populiacijoje ir palyginus gautus rezultatus su analogiško tyrimo Švedijos Vaxjo Universitete rezultatais, galima suformuluoti tokias išvadas:

1. Šiame darbe, gavus autorių sutikimą, buvo pirmą kartą panaudotas lietimo vengimo klausimynas. Atlikus jo patikimumo analizę gauta 0,71 Kronbacho alfa reikšmė. Šis klausimynas yra gan patikimas ir tinkamas naudoti matavimams grupėse. Taip pat atlikta lietimo vengimo klausimyno konstrukcinio validumo analizė. Pasitvirtinusi hipotezė, kad yra teigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir atmetančio bei bijančio prisirišimo tipų, patvirtina dalinį lietimo vengimo klausimyno konstrukcinį validumą.

2. Lietuviai studentai statistiškai reikšmingai labiau vengia lietimo nei švedų studentai. Šis skirtumas taip pat pasitvirtino tiriant lietimo vengimą šeimoje, su partneriu, su tos pačios lyties draugu, su priešingos lyties draugu bei su nepažįstamais žmonėmis. Šie rezultatai nepatvirtino teiginio, kad Lietuva yra aukštesnio kontakto lygio kultūra nei Švedija. Tolesni tyrimai gali patvirtinti arba paneigti gautus rezultatus.

3. Patikrinti lietuvių bei švedų studentų vaikinų lietimo vengimo skirtumai atskleidė, kad visose situacijose lietuviai labiau vengė lietimo, išskyrus situacijas su partneriu ir priešingos lyties draugu. Tai rodo, kad lietuviai vaikinai, patirdami mažiau lietimo šeimos, tos pačios lyties draugo bei nepažįstamų situacijose, yra linkę aktyviau siekti lietimo su savo partnere ar priešingos lyties draugėmis nei švedai studentai.

4. Lyginant lietuvių bei švedžių merginų lietimo vengimo skirtumus, rasta, kad lietuvės visose situacijose statistiškai reikšmingai labiau vengė lietimo nei švedės.

5. Buvo rastas teigiamas statistiškai reikšmingas ryšys tarp lietimo vengimo ir nenoro liesti naminius gyvūnus. Tai rodo esant bendrą polinkį vengti lietimo apskritai, kuri pasireiškia tiek žmonių, tiek gyvūnų atžvilgiu.

6. Nebuvo rasta statistiškai patikimo neigiamo ryšio tarp lietimo vengimo ir savigarbos. Galima to priežastis – per maža tiriamųjų imtis.

7. Ateityje būtų galima tirti vaikų, suaugusių, pagyvenusių žmonių lietimo vengimą. Ieškoti panašumų ir skirtumų įvairiose amžiaus grupėse. Atliekant lietimo

vengimo tyrimą, naudinga sujungti klausimyno panaudojimą su tiesioginiu lietimais situacijų stebėjimu. Toliau gilinantį į savo kultūrą, būtų galima atlikti tyrimą trijose Baltijos jūros valstybėse. Gauti duomenys leistų dar labiau patikslinti pernelyg suabsoliutintą Hall (1969) teiginį, kad Rusija yra aukšto kontakto lygio šalis.

8. Literatūros sąrašas

1. Adler R. B., Towne N. Looking Out, Looking In .- Holt, Rinehart & Winston, Inc., 1990.
2. Andrijauskas A. Kultūrologijos istorija ir teorija. – Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003.
3. Andersen J. F., Andersen P. A., Lustig M. W. Opposite sex touch avoidance: a national replication and extension // Journal of Nonverbal Behavior. – 1987, 11, p. 89-109.
4. Andersen P. A. Explaining Intercultural Differences in Nonverbal Communication // Samovar L. A., Porter R. E. (Eds.), Intercultural communication: A Reader. – Belmont, CA : Windsworth, 1988.
5. Andersen P. A., Leibowitz K. The development and nature of the construct touch avoidance // Environmental Psychology and Nonverbal Behavior. - 1978, 3(2), p. 89-106.
6. Andersen P. A., Sull K. K. Out of touch, out of reach: tactile predispositions as predictors of interpersonal space // Western Journal of Speech Communication. – 1985, 49, p. 57-72.
7. Augis. R, Kočiūnas R. Psichologijos žodynas. – Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
8. Bartholomew K., Horowitz L. M. Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model // Journal of Personality and Social Psychology. – 1991, 61, p. 226-244.
9. Branden N. The Six Pillars of Self-esteem.- Bantam, 1994.
10. Deethardt J., Hines D. Tactile communication and personality differences // Journal of Nonverbal Behaviour. - 1983, 8(2), p. 143-156.
11. DiBiase R., Gunnoe J. Gender and Culture Differences in Touching Behavior // The Journal of Social Psychology. – 2004, Vol. 144, Iss. 1, p. 49.
12. Eysenck M. W. Simply psychology (2nd edition). – Hove, East Sussex: Psychology Press Ltd, 2002.

13. Fanslow C. A. Touch and the Elderly // Barnard K. E., Brazelton T. B. (Eds.), Touch: The Foundation of Experience. - Madison, Connecticut: International Universities Press, 1990.
14. Field T. American adolescents touch each other less and are more aggressive toward their peers as compared with French adolescents // *Adolescence*. – 1999, 34, 753-758.
15. Friedmann E., Katcher A. H., Sthomes S. A. Social interaction and blood pressure: Influences of animal companions // *J Nerv Ment Dis*. – 1983, 171:461, 20.
16. Friedmann E., Thomas S. A. Pet ownership, Social Support, and One Year Survival after Acute Myocardial infarction in the Cardiac Arrhythmia Suppression Trial (CAST) // *Am J Cardiol*, 1995, 76:1213, 20.
17. Fromme D. K., Fromme M., Brown S., Daniell J., Taylor D., Rountree R. Attitudes toward touch: cross-validation and the effects of gender and acquaintanceship // *Rassegna di Psicologia*. – 1986, 3(12), p. 49-63.
18. Guerrero L. K., Andersen P. A. The waxing and waning of relational intimacy: Touch as function of relational stage, gender and touch avoidance // *Journal of Social and Personal Relationships*. - 1991, 8, p. 147-166.
19. Hall E. T. *The Silent Language*. – New York: Premier Books, 1965.
20. Hall E. T. *The Hidden Dimension*. – New York: Anchor Books, 1969.
21. Jones S. E., Brown B. C. Touch Attitudes and Behaviors, Recollections of Early Childhood Touch, And Social Self-Confidence // *Journal of Nonverbal Behavior*. – 1996, 20(3), p. 147-163.
22. Jourard S. M. An exploratory study of body-accessibility // *British Journal of Social and Clinical Psychology*. - 1966, 5, p. 221-231.
23. Jourard S. M. Rubin J. E. Self-disclosure and touching: A study of two modes of interpersonal encounter and their inter-relation // *Journal of Humanistic Psychology*. - 1968, 8, p. 39-48.
24. Katcher A. Interactions between people and their pets: form and function // Fogle B. (Ed.) *Interrelations between people and pets*. – Springfield, 1981, p. 41-67.
25. McDaniel E., Andersen P. A. International patterns of interpersonal tactile communication: A field study // *Journal of Nonverbal Behavior*. – 1998, Vol. 22, Iss. 1, p. 59.

26. Major B., Heslin R. Perceptions of cross-sex and same-sex nonreciprocal touch: it is better to give than to receive // *Journal of Nonverbal Behavior*. - 1982, 6, p. 148-162.
27. Montagu A. *Touching: The human significance of the skin*. – New York: Harper & Row, 1971.
28. Remland M. S., Jones T. S. Interpersonal distance, body orientation, and touch: effects of culture, gender, and age // *Journal of Social Psychology*, 1995, Vol. 135, Issue 3.
29. Rosenberg M. *Conceiving the self*. – Malabar, Florida: Krieger Publishing Company, 1986.
30. Sandberg C., Ozolins A. Touch avoidance: the development and preliminary validation of a Swedish self-report questionnaire // *Neišspausdintas straipsnis*.
31. Tereškinas A. Kaip dėvėti savo kūną: vyriškumo normos šiuolaikinės Lietuvos masinės komunikacijos priemonėse // *Kūno žymės: seksualumas, identitetas, erdvė Lietuvos kultūroje*. - Vilnius : Baltos lankos, 2001, p. 93-107.

9. Santrauka

T. Petraitis. Lietimo vengimas lietuvių ir švedų studentų grupėse: Psichologijos bakalauro darbas / darbo vadovas dr. A. Valantinas; Vytauto Didžiojo universitetas, Bendrosios psichologijos katedra. – Kaunas, 2004.

Lietimas yra neverbalinio bendravimo būdas. Lietimo reikšmė yra fundamentali ankstyvojoje vaikystėje. Vėlesniuose amžiaus tarpsniuose lietimo reikšmė žmogui sumažėja, tačiau išlieka reikšminga visą likusį gyvenimą. Lietimo vengimas kaip santykinai pastovi žmogaus savybė, rodanti polinkį vengti lietimo, buvo išskirta Andersen, Leibowitz (1978). Vienas labiausiai lietimą įtakojančių faktorių yra kultūra. Šiame darbe yra lyginami Lietuvos Vytauto Didžiojo bei Švedijos Vaxjo Universitetų studentų duomenys, surinkti Sandberg, Ozolins sukurtu lietimo vengimo klausimynu. Šis klausimynas buvo pirmą kartą naudotas Lietuvoje. Lietimo vengimo klausimyno patikimumo analizė parodė, kad šis klausimynas yra gan patikimas ir tinkamas matavimams grupėse. Lietimo vengimo klausimynas turi akivaizdų turinio validumą bei dalinį konstrukcinį validumą. Šiuo klausimynu buvo ištirta 210 lietuvių studentų, kurie palyginti su 129 švedų studentais. Lietuviai studentai visos situacijose (šeimoje, su partneriu, su priešingos lyties/tos pačios lyties draugu, su nepažįstamais) statistiškai reikšmingai labiau vengė lietimo nei švedai studentai. Šie rezultatai prieštarauja Hall (1969) metais išskirtai aukšto-žemo kultūros kontakto lygio dichotomijai ir reikalauja tolimesnių patikrinimų. Buvo rastas statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir nenoro liesti naminius gyvūnus. Tai patvirtina bendros lietimo vengimo tendencijos buvimą, kuri pasireiškia ne tik žmonių lietimo vengimu, tačiau ir gyvūnų. Nebuvo rasta ryšio tarp lietimo vengimo ir savigarbos. Galima to priežastis – per maža tiriamųjų imtis.

10. Summary

T. Petraitis. Touch avoidance among Lithuanian and Swedish student groups / bachelor's thesis in psychology / advisor dr. A. Valantinas; Vytautas Magnus University, The Faculty of Social Sciences, General Psychology Department. – Kaunas, 2004.

Touch is a form of nonverbal behaviour. It has fundamental meaning in childhood. The meaning of touch decreases in later years, although remains significant for entire life. Andersen, Leibowitz (1978) were the first to mention a personality trait - touch avoidance, which describes human unwillingness to touch. Culture is one of the major influencing factors to touch avoidance. The primary objective of this study was to compare students from Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania and Vaxjo University, Sweden. Sandberg, Ozolins questionnaire of touch avoidance was used in both Universities. It is the first time this questionnaire is being used in Lithuania. Reliability analysis proved touch avoidance questionnaire's relevance for measuring groups, while validity analysis found obvious face validity and partial construct validity. There were 210 students in Lithuanian sample and 129 in Swedish. Lithuanians were significantly more touch avoidant than Swedes in all situations (family, partner, opposite/same sex friend and stranger). These findings are inconsistent with high/low contact level cultural dichotomy provided by Hall (1969). Further studies should re-examine the results. Significant positive relation between touch avoidance and unwillingness to touch animals was found. It supports the general tendency, that touch avoidance is related not only to humans, but also to animals. No significant relation appeared between touch avoidance and self-esteem. Small sample of the study is one of the possible explanations to this.

11. Priedai

Priedas Nr. 1

11.1 lentelė. Lietimo vengimo klausimyno patikimumo analizė

Rodiklis	Reikšmė	Pastabos
Klausimų skaičius	26	
Kronbacho alfa	0,710	
Skaičius klausimų su nuliniiais st. nuokrypiais	0	
Didžiausias stand. nuokrypis	2,15	„Man dažnai sunku liesti tos pačios lyties draugą/draugę“
Mažiausias stand. nuokrypis	1,15	„Aš dažnai turiu pasakyti savo partneriui, kad jis liautųsi mane lieties“
Vidutinė koreliacija	0,083	
Didžiausia koreliacija	0,758	„Norėčiau, kad mano partneris laikytų mane apkabines valandų valandas“ - „Aš mėgstu apkabinti ir glamonėti savo partnerį valandų valandas“
Mažiausia koreliacija	-0,178	„Aš visada apkabinu savo motiną, kai ją pamatau“ – „Man labai nepatinka liestis prie nepažįstamų žmonių (pvz., eilėje, autobuse)“
Skaičius klausimų, kuriuos pašalinus Kronbacho alfa padidėja	8	
Didžiausias padidėjimas	iki 0,718	„Kartais mano partnerio prisilietimas mane erzina“

Priedas Nr.2

11.2 lentelė. Lietimo vengimo subskalių tarpusavio koreliacija

Skalės		Partnerio	Šeimos	Tos pačios lyties draugo	Priešingos lyties draugo	Nepažįstamų	Bendra lietimovengimo
Partnerio	Spirmeno ρ	1,000	0,104	0,010	0,065	0,149	0,363
	p	-	0,176	0,898	0,399	0,055	0,000
	N	171	171	170	169	168	171
Šeimos	Spirmeno ρ	0,104	1,000	0,185	0,004	0,080	0,526
	p	0,176	-	0,008	0,955	0,254	0,000
	N	171	209	208	207	206	209
Tos pačios lyties draugo	Spirmeno ρ	0,010	0,185	1,000	0,061	0,425	0,683
	p	0,898	0,008	-	0,381	0,000	0,000
	N	170	208	208	207	206	208
Priešingos lyties draugo	Spirmeno ρ	0,065	0,004	0,061	1,000	0,053	0,375
	p	0,399	0,955	0,381	-	0,446	0,000
	N	169	207	207	207	206	207
Nepažįstamų	Spirmeno ρ	0,149	0,080	0,425	0,053	1,000	0,647
	p	0,055	0,254	0,000	0,446	-	0,000
	N	168	206	206	206	206	206
Bendra lietimovengimo	Spirmeno ρ	0,363	0,526	0,683	0,375	0,647	1,000
	p	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	.
	N	171	209	208	207	206	209

Pastaba: išryškintos koreliacijos statistiškai reikšmingos, kai $p < 0,01$.

Priedas Nr. 3

11.3 lentelė. Prisirišimo tipų koreliacija su lietimo vengimu

Prisirišimo tipas ir lietimo vengimo reikšmė		Atmetantis	Saugus	Susirūpinęs	Bijantis	Lietimo vengimas
Atmetantis	Spirmeno ρ	1,000	0,116	-0,063	0,144	0,158
	p	-	0,107	0,386	0,046	0,028
	N	193	193	193	192	193
Saugus	Spirmeno ρ	0,116	1,000	-0,185	-0,043	0,061
	p	0,107	-	0,010	0,551	0,403
	N	193	193	193	192	193
Susirūpinęs	Spirmeno ρ	-0,063	-0,185	1,000	0,319	0,047
	p	0,386	0,010	-	0,000	0,512
	N	193	193	195	193	195
Bijantis	Spirmeno ρ	0,144	-0,043	0,319	1,000	0,168
	p	0,046	0,551	0,000	-	0,019
	N	192	192	193	193	193
Lietimo vengimas	Spirmeno ρ	0,158	0,061	0,047	0,168	1,000
	p	0,028	0,403	0,512	0,019	-
	N	193	193	195	193	209

Pastaba: išryškintos koreliacijos statistiškai reikšmingos kai $p < 0,05$.

Priedas Nr. 4

Pirmos hipotezės patikrinimas. Yra teigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir naminius gyvūnus glostymo.

11.4 lentelė. Ryšio tarp lietimo vengimo ir nenoro glostyti naminius gyvūnus nustatymas Spirmeno ρ kriterijumi

		Glostyti gyvūnus	Lietimo vengimas
Glostyti gyvūnus	Spirmeno ρ	1,000	0,230
	p	-	0,001
	N	210	209
Lietimo vengimas	Spirmeno ρ	0,230	1,000
	p	0,001	-
	N	209	210

Pastaba: koreliacijos reikšmingos, kai $p < 0,01$

Priedas Nr. 5

Antros hipotezės patikrinimas. Yra neigiamas ryšys tarp lietimo vengimo ir savigarbos lietuvių studentų grupėje.

11.5 lentelė. Ryšio tarp lietimo vengimo ir savigarbos nustatymas Spirmeno ρ kriterijumi

		Savigarba	Lietimo vengimas
Savigarba	Spirmeno ρ	1,000	0,104
	p	-	0,135
	N	210	209
Lietimo vengimas	Spirmeno ρ	0,104	1,000
	p	0,135	-
	N	209	210

Pastaba: koreliacijos reikšmingos, kai $p < 0,01$

Priedas Nr. 6

Trečios hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai.

11.6 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
Lietimo vengimas	lietuviai	209	3,438	$\pm 0,702$	$\pm 0,049$
	švedai	129	2,409	$\pm 0,709$	$\pm 0,063$

11.7 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
Lietimo vengimas	Dispersijos lygios	0,166	0,684	13,041	336	0,000
	Dispersijos nelygios			13,011	296,166	0,000

11.8 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
Lietimo vengimas	lietuviai	209	213,86	44697,50
	švedai	129	97,62	12593,50
	Viso	338		

11.9 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV šeimoje
Mano-Vitnio U	4208,500
Vilkoksono W	12593,500
Z	-10,624
p	0,000

Priedas Nr. 7

3.1 hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimo nei lietuviai studentai šeimos situacijoje.

11.10 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
LV šeimoje	lietuviai	209	4,433	± 1,386	± 0,096
	švedai	126	3,297	± 1,451	± 0,129

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.11 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
LV šeimoje	Dispersijos lygios	1,565	0,212	7,141	333	0,000
	Dispersijos nelygios			7,061	254,154	0,000

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.12 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
LV šeimoje	lietuviai	209	194,15	40578,00
	švedai	126	124,62	15702,00
	Viso	335		

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.13 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV šeimoje
Mano-Vitnio U	7701,000
Vilkoksono W	15702,000
Z	-6,371
p	0,000

Priedas Nr. 8

3.2 hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimą su partneriu nei lietuviai studentai.

11.14 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
LV su partneriu	lietuviai	171	2,470	± 0,906	± 0,069
	švedai	123	1,968	± 0,806	± 0,073

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.15 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
LV su partneriu	Dispersijos lygios	4,462	0,036	4,902	292	0,000
	Dispersijos nelygios			4,997	279,124	0,000

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.16 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
LV su partneriu	lietuviai	171	169,83	29041,00
	švedai	123	116,46	14324,00
	Viso	294		

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.17 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV su partneriu
Mano-Vitnio U	6698,000
Vilkoksono W	14324,000
Z	-5,313
p	0,000

Priedas Nr. 9

3.3 hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimą su tos pačios lyties draugu nei lietuviai studentai.

11.18 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	208	3,864	± 1,457	± 0,101
	švedai	127	2,563	± 1,195	± 0,106

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.19 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
LV su tos pačios lyties draugu	Dispersijos lygios	4,500	0,035	8,472	333	0,000
	Dispersijos nelygios			8,885	305,417	0,000

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.20 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	208	199,78	41553,50
	švedai	127	115,96	14726,50
	Viso	335		

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.21 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV su tos pačios lyties draugu
Mano-Vitnio U	6598,500
Vilkoksono W	14726,500
Z	-7,691
p	0,000

Priedas Nr. 10

3.4 hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimą su priešingos lyties draugu nei lietuviai studentai.

11.22 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	207	2,370	± 1,072	± 0,075
	švedai	125	2,076	± 0,928	± 0,083

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.23 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
LV su priešingos lyties draugu	Dispersijos lygios	4,139	0,043	2,546	330	0,011
	Dispersijos nelygios			2,638	290,837	0,009

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.24 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	207	176,53	36541,00
	švedai	125	149,90	18737,00
	Viso	332		

Pastaba. LV – lietimą vengimas

11.25 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV su priešingos lyties draugu
Mano-Vitnio U	10862,000
Vilkoksono W	18737,000
Z	-2,455
p	0,014

Priedas Nr. 11

3.5 hipotezės patikrinimas. Švedai studentai labiau vengia lietimo su nepažįstamais nei lietuviai studentai.

11.26 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
LV su nepažįstamu	lietuviai	206	3,816	$\pm 1,263$	$\pm 0,088$
	švedai	129	2,948	$\pm 1,132$	$\pm 0,100$

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.27 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
LV su nepažįstamu	Dispersijos lygios	1,324	0,251	6,366	333	0,000
	Dispersijos nelygios			6,528	293,880	0,000

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.28 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
LV su nepažįstamu	lietuviai	206	193,34	39827,50
	švedai	129	127,54	16452,50
	Viso	335		

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.29 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	LV su nepažįstamais
Mano-Vitnio U	8067,500
Vilkoksono W	16452,500
Z	-6,060
p	0,000

Priedas Nr. 12**Lietimo vengimo skirtumų tarp lietuvių bei švedų studentų vyrų palyginimas****11.30 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse**

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
Bendras LV	lietuviai	105	3,679	± 0,676	± 0,066
	švedai	42	2,757	± 0,687	± 0,106
LV šeimoje	lietuviai	105	4,777	± 1,228	± 0,119
	švedai	39	3,764	± 1,369	± 0,219
LV su partneriu	lietuviai	81	2,448	± 0,966	± 0,107
	švedai	39	2,261	± 0,881	± 0,141
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	105	4,602	± 1,275	± 0,124
	švedai	40	3,283	± 1,380	± 0,218
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	105	2,225	± 1,116	± 0,109
	švedai	40	1,971	± 0,914	± 0,145
LV su nepažįstamu	lietuviai	105	4,010	± 1,332	± 0,131
	švedai	40	3,210	± 1,295	± 0,200

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.31 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
Bendras LV	lietuviai	105	88,24	9265,00
	švedai	42	38,40	1613,00
	Viso	147		
LV šeimoje	lietuviai	105	80,37	8438,50
	švedai	39	51,32	2001,50
	Viso	144		
LV su partneriu	lietuviai	81	65,72	5080,50
	švedai	39	55,88	2179,50
	Viso	120		
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	105	83,00	8714,50
	švedai	40	46,76	1870,50
	Viso	145		
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	105	75,62	7940,00
	švedai	40	66,13	2645,00
	Viso	145		
LV su nepažįstamais	lietuviai	104	80,62	8384,50
	švedai	42	55,87	2346,50
	Viso	146		

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.32 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
Bendras LV	Dispersijos lygios	0,334	0,564	7,444	145	0,000
	Dispersijos nelygios			7,393	74,514	0,000
LV šeimoje	Dispersijos lygios	1,122	0,291	4,264	142	0,000
	Dispersijos nelygios			4,056	62,090	0,000
LV su partneriu	Dispersijos lygios	1,261	0,264	1,021	118	0,309
	Dispersijos nelygios			1,054	81,720	0,295
LV su tos pačios lyties draugu	Dispersijos lygios	1,696	0,195	5,440	143	0,000
	Dispersijos nelygios			5,250	65,875	0,000
LV su priešingos lyties draugu	Dispersijos lygios	1,611	0,206	1,287	143	0,200
	Dispersijos nelygios			1,406	85,491	0,163
LV su nepažįstamu	Dispersijos lygios	0,007	0,936	3,308	144	0,001
	Dispersijos nelygios			3,348	77,847	0,001

Pastaba. LV – lietimų vengimas

11.33 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	Bendras LV	LV šeimoje	LV su partneriu	LV su tos pačios lyties draugu	LV su priešingos lyties draugu	LV su nepažįstamu
Mano-Vitnio U	710,000	1221,500	1399,500	1050,500	1825,000	1443,500
Vilkokso -no W	1613,000	2001,500	2179,500	1870,500	2645,000	2346,500
Z	-6,410	-3,719	-1,009	-4,694	-1,221	-3,207
p	0,000	0,000	0,313	0,000	0,222	0,001

Pastaba. LV – lietimų vengimas

Priedas Nr. 13**Lietimo vengimo skirtumų tarp lietuvių bei švedžių studentų moterų palyginimas****11.34 lentelė. Lietimo vengimo charakteristikos lyginamose grupėse**

	Tautybė	N	Vidurkis	St. n.	St. vidurkio paklaida
Bendras LV	lietuviai	104	3,194	± 0,644	± 0,063
	švedai	87	2,241	± 0,660	± 0,071
LV šeimoje	lietuviai	104	4,084	± 1,453	± 0,142
	švedai	87	3,087	± 1,444	± 0,155
LV su partneriu	lietuviai	90	2,489	± 0,853	± 0,090
	švedai	84	1,832	± 0,735	± 0,080
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	103	3,112	± 1,232	± 0,121
	švedai	87	2,232	± 0,936	± 0,100
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	102	2,520	± 1,010	± 0,100
	švedai	85	2,126	± 0,936	± 0,102
LV su nepažįstamu	lietuviai	102	3,618	± 1,162	± 0,115
	švedai	87	2,241	± 1,028	± 0,110

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.35 lentelė. Rangai

	Tautybė	N	Rangų vidurkis	Rangų suma
Bendras LV	lietuviai	104	126,88	13195,00
	švedai	87	59,09	5141,00
	Viso	191		
LV šeimoje	lietuviai	104	111,92	11640,00
	švedai	87	76,97	6696,00
	Viso	191		
LV su partneriu	lietuviai	90	108,74	9787,00
	švedai	84	64,74	5438,00
	Viso	174		
LV su tos pačios lyties draugu	lietuviai	103	113,87	11728,50
	švedai	87	73,75	6416,50
	Viso	190		
LV su priešingos lyties draugu	lietuviai	102	103,81	10588,50
	švedai	85	82,23	6989,50
	Viso	187		
LV su nepažįstamu	lietuviai	102	112,28	11453,00
	švedai	87	74,74	6502,00
	Viso	189		

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.36 lentelė. t kriterijaus rezultatai

		Leveno dispersijų lygybės testas		t testas vidurkių lygybei		
		F	p	t	df	p
Bendras LV	Dispersijos lygios	0,002	0,969	10,071	189	0,000
	Dispersijos nelygios			10,049	181,426	0,000
LV šeimoje	Dispersijos lygios	0,242	0,623	4,737	189	0,000
	Dispersijos nelygios			4,739	183,447	0,000
LV su partneriu	Dispersijos lygios	3,388	0,067	5,427	172	0,000
	Dispersijos nelygios			5,455	170,912	0,000
LV su tos pačios lyties draugu	Dispersijos lygios	8,811	0,003	5,462	188	0,000
	Dispersijos nelygios			5,587	185,983	0,000
LV su priešingos lyties draugu	Dispersijos lygios	2,018	0,157	2,746	185	0,007
	Dispersijos nelygios			2,766	182,909	0,006
LV su nepažįstamu	Dispersijos lygios	0,919	0,339	4,953	187	0,000
	Dispersijos nelygios			5,002	186,737	0,000

Pastaba. LV – lietimo vengimas

11.37 lentelė. Mano-Vitnio kriterijaus rezultatai

	Bendras LV	LV šeimoje	LV su partneriu	LV su tos pačios lyties draugu	LV su priešingos lyties draugu	LV su nepažįstamu
Mano-Vitnio U	1313,000	2868,000	1686,000	3334,500	2588,500	2674,000
Vilkokso -no W	5141,000	6696,000	5438,000	6989,500	6416,500	6502,000
Z	-8,439	-4,357	-5,762	-2,720	-5,016	-4,712
p	0,000	0,000	0,000	0,007	0,000	0,000

Pastaba. LV – lietimo vengimas